

Jaarverslag 2008

Vleermuiswerkgroep
Gelderland

(Pagina met opzet blanco)

Voorwoord

Hierbij bieden wij leden en relaties alweer het 18^e jaarverslag aan van Vleermuiswerkgroep Gelderland. Het is een prettige verplichting om een jaarverslag uit te moeten brengen, want hiermee wordt een beeld en indruk gegeven van de activiteiten in 2008 en de staat waarin de werkgroep zich bevindt.

Uit het ledental, ook in 2008 ruim boven de 100, mag worden geconcludeerd dat de Vleermuiswerkgroep voldoende te bieden heeft om een zo groot aantal geïnteresseerden in deze specifieke diergroep aan zich te binden. Onder de leden bevinden zich velen die zich als amateur met vleermuizen bezig willen houden, maar ook neemt het aantal leden toe die zich tevens vanuit een professionele invalshoek bezig houden met onderzoek, inventarisatie en advisering. Het bestuur realiseert zich dat zorgvuldigheid is geboden om activiteiten die passen bij de doelstellingen van de Vereniging en die als vrijwilligersgroep kunnen worden gedaan, te scheiden van werkzaamheden die primair tot het werkterrein van professionele (en commerciële) onderzoeksbureaus behoren. De andere kant van de medaille is dat veel gedaan en geschreven wordt over vleermuizen dat zich buiten de Vereniging om voltrekt. Beide aspecten zijn het bespreken binnen de Vereniging waard, niet alleen als afbakening maar ook vanuit het oogpunt van versterking over en weer.

Dit speelt in het geheel niet bij de bezigheid die de afhandeling betreft van meldingen en klachten van burgers in verband met de aanwezigheid van vleermuizen op onverwachte en soms ook ongewenste plaatsen. In goede samenwerking met Stichting Landschapsbeheer Gelderland is in 2008 getracht de nog 'witte plekken' in het netwerk van afhandelaren te vullen. Hiertoe werd opnieuw de reeds eerder gehouden cursus gegeven voor een groep van ca. 25 cursisten, die iets gericht zijn gezocht en geselecteerd dan in voorgaande jaren.

Voor behoud van contact met deze cursisten en die uit vorige jaren, voor zover zij nog geen lid zijn geworden van de Vleermuiswerkgroep, is in 2007 het regiomodell in het leven geroepen. Het succes van dit model is mede afhankelijk van de vraag of ergens wel ervaren leden zijn die bovendien het coördinatorschap van een regio op zich willen nemen, of minder ervaren leden die meer organisatorisch willen coördineren en daarbij inhoudelijk hulp van elders inroepen, hetgeen niet overal het geval is. In een aantal regio's is gelukkig wel sprake van eigen activiteiten, zoals ook uit dit jaarverslag blijkt.

Meer centraal zijn de activiteiten die uitsluitend voor en door de leden worden gehouden. Dit betreft natuurlijk de jaarlijkse algemene ledenvergadering, die ditmaal in Wageningen werd gehouden maar helaas niet bovenmatig goed werd bezocht. Het jaarlijkse inventarisatieweekend stond dit jaar in het teken van deelname van de Vereniging aan een onderzoek naar de meervleermuis langs Rijn en IJssel, een onderzoeksopdracht van de Provincie Gelderland aan de Zoogdiervereniging VZZ en onderzoeksbureau Haarsma. Ook aan andere activiteiten in het kader van dit onderzoek, zoals twee andere weekenden, is door leden deelgenomen.

Verheugend is de belangstelling voor workshops die in het kader van kennisontwikkeling werden georganiseerd: voor slechts één was onvoldoende belangstelling, vijf andere werden met succes gehouden. Een bijzonder accent in het jaar was ook de deelname aan de viering van het jubileum van de Vlinderstichting in Burgers Zoo te Arnhem, waar een avondexcursie werd verzorgd die tevens deze datum als Nacht van de Vleermuis onder de aandacht bracht.

Uiteraard zijn er ook zaken die in het verslagjaar wel aan de orde hadden moeten komen, zoals het onderzoeken van de mogelijkheid om opvangadressen voor gevonden vleermuizen te realiseren, maar waartoe de beschikbare menskracht en energie te kort schoot.

Het kan natuurlijk altijd meer en beter, maar ik denk dat we op een goed 2008 kunnen terugkijken.

Gerhard Glas
Voorzitter

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1. Verenigingszaken	5
1.1 Ontwikkeling aantal leden	5
1.2 Bestuurszaken	5
1.2.1 Bestuurssamenstelling	5
1.2.2 Bestuursvergaderingen	5
1.2.3 Externe contacten	6
1.3 Deskundigheidsbevordering	8
1.4 Het jaarlijkse VleGel-weekend	10
1.5 Communicatie met de leden	10
1.5.1 ALV	10
1.5.2 Ledenbrieven	11
1.6 Website	11
1.7 VleGel in het nieuws	11
1.8 Financieel jaarverslag	12
1.9 VleGel als Algemeen Nut Beogende Instelling	14
2. Voorlichting / advies / onderzoek	15
2.1 Publieksvoorlichting	15
2.1.1 Excursies / lezingen	15
2.1.2 Telefonische / schriftelijke voorlichting	15
2.2 Onderzoek	16
2.3 Aanschaf van mistnetten	16
2.4 Vleermuisbescherming	16
2.5 Vleermuisopvang	18
3. Winterverblijfplaatsen	19
3.1 Tellingen	19
3.2 Aanleg en onderhoud	22
4. Kolonietellingen	24
4.1 Algemeen	24
4.2 De meldingen van 2008	24
5. Zolderonderzoek	26
5.1 Algemeen	26
5.2 Resultaten 2008	26
5.3 Knelpunten	27
6. Afhandeling vleermuismeldingen	28
6.1 Het netwerk	28
6.2 Startavonden	28
6.3 Rabiësuitbraak in Oosterwolde	28
6.4 Vleermuismeldingen 2008	30
7. Regionale activiteiten	32
7.1 Regio Graafschap	32
7.2 Regio Noordoost Achterhoek	32
7.3 Regio Achterhoek Centraal	32
7.4 Regio Liemers	33
7.5 Regio Rijk van Nijmegen	33
7.6 Regio Land van Maas en Waal	33
7.7 Regio Oost-Betuwe	33
7.8 Regio West-Betuwe	33
7.9 Regio Noord-Veluwe	34
7.10 Regio Apeldoorn	34
7.11 Regio IJsselstreek	34
7.12 Regio Arnhem	34
7.13 Regio Renkum	35
7.14 Regio Gelderse Vallei	36
7.15 Regio VeluweRandmeer	37
Verspreiding	38

1. Verenigingszaken

1.1 Ontwikkeling aantal leden

Op 1 januari 2008 telde de vereniging 104 leden en 4 donateurs.

In de loop van het jaar hebben 4 leden bedankt voor het lidmaatschap. Daartegenover meldden zich maar liefst **14** nieuwe leden aan, zodat de vereniging met 10 leden is gegroeid naar 114 op 31 december.

Het aantal donateurs bleef gelijk.

1.2 Bestuurszaken

1.2.1 Bestuurssamenstelling

Het bestuur bestond aan het begin van het jaar uit de volgende 4 personen:

- Gerhard Glas, voorzitter
- Hans Hartvelt, secretaris
- Rudolf Bohlmeijer, penningmeester
- Jasja Dekker, kenniscoördinator
- Vacature: voorlichtingscoördinator

In het begin van het jaar heeft Jasja Dekker te kennen gegeven dat hij de bestuursactiviteiten van Vle-Gel te veel in het verlengde vindt liggen van zijn werk bij de VZZ. In zijn vrije tijd wil hij graag wat meer afstand en daarom heeft hij zijn functie ter beschikking gesteld. Jasja blijft wel beschikbaar om bepaalde projectjes te coördineren.

Een algemene oproep voor de ledenvergadering leverde aanvankelijk geen kandidaten op voor de nu vacante functie. Kort daarna liet Frans Bosch echter weten beschikbaar te zijn. Omdat Frans binnen de vereniging al vele jaren meeloopt en over een enorme schat aan ervaring beschikt werd zijn aanbod in dank aanvaard. Tot hij in de eerstvolgende ledenvergadering officieel kan worden benoemd, loopt hij al wel mee in de bestuursactiviteiten.

Voor de functie van voorlichtingscoördinator kon nog steeds niemand worden gevonden. Voorzover voorlichting vanachter het bureau kan worden verstrekt, wordt deze verzorgd door het secretariaat. Voor voorlichtingsactiviteiten die ter plaatse moeten worden verricht, wordt getracht één of meer leden ter plaatse te vinden.

De bestuurssamenstelling aan het eind van het jaar was dus als volgt:

- Gerhard Glas, voorzitter
- Hans Hartvelt, secretaris
- Rudolf Bohlmeijer, penningmeester
- Frans Bosch, kenniscoördinator
- Vacature, voorlichtingscoördinator

1.2.2 Bestuursvergaderingen

In totaal heeft het bestuur zes maal vergaderd, beurtelings bij verschillende bestuursleden thuis.

In het verslagjaar heeft het bestuur zich o.a. met onderstaande onderwerpen bezig gehouden.

Activiteiten

- Organisatie van de workshops:
 - Procedures en bekostiging
 - Batdetector workshop (zie hoofdstuk 1.3).
 - Workshop Zoldertellingen
 - Excursie Klein Heidekamp (zie hoofdstuk 1.3)
 - Workshop Zwermgedrag

- Workshop Roepende mannetjes
- Workshop Herkenning vleermuizen in winterverblijven (zie hoofdstuk 1.3)
- Organisatie van het VleGel-weekend (zie hoofdstuk 1.4)
- Onderzoek Meervleermuizen langs de Rijn en IJssel (zie hoofdstuk 2.2)
- Organisatie Night of the Bats (zie hoofdstuk 2.1.1)
- Aanschaf mistnetten (zie hoofdstuk 2.3).
- Vleermuisbescherming (zie hoofdstuk 2.3)
- Vleermuisopvang (zie hoofdstuk 2.4)
- Cursus Afhandeling vleermuismeldingen (zie hoofdstuk 6.1).
- Rabiësuitbraak Oosterwolde (zie hoofdstuk 6.3)
- Protocollen vleermuisonderzoek van het Netwerk Groene Bureaus
- Wintertellingen 2008 / 2009
- Activiteitenprogramma 2009

Organisatorische zaken

- Voorbereiding ALV, maart 2008 (zie hoofdstuk 1.5.1).
- Distributielijst jaarverslag
- Vacatures in het bestuur
- Regiozaken
 - Overzicht vleermuiswerkers per regio
 - Aansturing regiocoördinatoren
 - Handleiding regionale activiteiten
- Beginnersboekje
Het bestuur wil aan nieuwe leden een boekje uitreiken waarin de verschillende vleermuisactiviteiten staan beschreven zodat zij voor zichzelf een keuze kunnen maken en weten bij wie ze moeten zijn. Waarschijnlijk zal deze informatie overigens op de website worden geplaatst.
- Het sterk groeiende aantal beroepsmensen onder de leden
Van ruim 30 leden is bekend dat zij zich beroepsmatig met vleermuiswerk en/of ecologische advisering bezig houden. Welke consequenties heeft dat voor de vereniging? Besloten is om dit onderwerp op de ALV 2009 aan de orde te stellen.
- Relatie met Het Geldersch Landschap (zie hoofdstuk 1.2.3)
- Relatie met de VZZ en vernieuwing van de samenwerkingsovereenkomst (zie hoofdstuk 1.2.3)
- Beleidsplan VleGel t.b.v. de erkenning van VleGel als Algemeen Nut Beogende Instelling (zie hoofdstuk 1.9).
- De inhoud van de ledenbrieven.

Naast deze inhoudelijke onderwerpen wordt de vergadertijd ook altijd voor een deel in beslag genomen door de standaard huishoudelijke onderwerpen zoals het verslag en de actielijst van de vorige vergadering, vanuit het bestuur gevoerde communicatie met leden en personen / instanties buiten de vereniging, alsmede de stand van zaken met betrekking tot de financiën.

1.2.3 Externe contacten

Vleermuiswerkgroep Gelderland onderhoudt met verschillende organisaties contacten.

Zoogdiervereniging VZZ

Hoewel een aantal leden van VleGel ook lid is van de Zoogdiervereniging, gaat het hier toch vooral om de contacten met het VZZ-bureau. Twee maal (11 maart en 10 juni) overlegden voorzitter en secretaris met de directeur van de VZZ en regelmatig waren er e-mail wisselingen. Aanleiding daarvoor was vooral het herzien van de bestaande overeenkomst uit 2002 tussen de VZZ en VleGel over eigendom en beheer van verspreidingsgegevens. Hoe kan deze worden aangepast aan de veranderde omstandigheden zoals de onlangs opgerichte Nationale Databank Flora en Fauna en de sterk groeiende rol van het internet als medium om waarnemingen aan te leveren? Ook hebben we visies uitgewisseld over een toekomstige samenwerking tussen de VZZ als landelijke koepelorganisatie en een regionale organisatie als VleGel. Onderwerpen die daarbij aan de orde kwamen waren: de start in Gelderland in 2009 van het werk aan de “Levende zoogdieratlas van Nederland”, opleidingen / deskundigheidsbevorde-

ring, voorlichting, vleermuisbescherming, ontheffingen, e.d. Helaas konden in 2008 geen nieuwe afspraken worden gemaakt, maar het overleg hierover zal in 2009 worden voortgezet.

In dank werd de bemiddeling van de directeur VZZ aanvaard inzake normalisering van de betrekkingen tussen VleGel en Het Gelders Landschap/De Geldersche Kasteelen. Deze bemiddeling leidde er toe dat in elk geval de wintertellingen in het kader van zoogdiermonitoring in de winter 2008-2009 weer konden worden uitgevoerd.

Plezierig was de gastvrijheid die aan regio Arnhem werd geboden om in het kantoor van de VZZ te vergaderen.

Zoogdiermonitoring VZZ (ZM)

Zoals gebruikelijk waren voorbereiding en uitwerking van de jaarlijkse wintertellingen onderwerp van prettig contact. Het overleg met de provinciale coördinatoren wintertellingen verschoof richting volgende winter en vond plaats op 1 november. Namens VleGel nam Gerhard Glas hieraan deel. Aan bod kwamen ervaringen in de provincies, de in voorbereiding zijnde handleiding herkenning winterslapende vleermuizen en een module voor het digitaal aanleveren van de telresultaten. Het ook aanwezige CBS toonde een voorzichtige analyse van de telresultaten in relatie tot beheergegevens van de objecten en daarnaast ook in relatie tot teldatum.

Met onze coördinator zomertellingen, Gerrit Kolenbrander, is gesproken over het systeem van koloniemeldingen via vleermuis.net en tellingen en determinaties die veelal door leden van VleGel worden gedaan. Onderzocht wordt of dit soort gegevens een bijdrage kan leveren aan monitoring.

Met onze coördinator zoldertellingen, Henriëtte van der Loo, is gesproken over de start in 2009 in Gelderland van het project Monitoring van vleermuizen op zolders, zoals dat in enkele andere provincies al loopt.

Vleermuiswerkgroep Nederland VZZ (VLEN)

Afgezien van contacten met personen die thans de kern van VLEN vormen, was er in 2008 geen structureel contact tussen VleGel en VLEN. Opnieuw was er geen bijeenkomst van het VLEN-bestuur met vertegenwoordigers van de provinciale werkgroepen.

Op 25 oktober organiseerde de VLEN de jaarlijkse landelijke contactdag opnieuw in Gelderland, namelijk in Nijmegen. Onder de aanwezigen bevonden zich ruim 20 leden Van VleGel die kennis namen van veel nieuws over vleermuizen en vleermuisonderzoek. Gerhard Glas van VleGel was gevraagd om de rol van dagvoorzitter op zich te nemen.

Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG)

Samen met de SLG werden weer drie startavonden georganiseerd voor de deelnemers aan de cursus Afhandeling Meldingen en Klachten uit voorgaande jaren. Deze cursus werd in 2008 nogmaals gezamenlijk gegeven om zoveel mogelijk lacunes in het opgebouwde netwerk aan te vullen. Met de projectleider van SLG werd in het najaar gesproken over de toekomst van het netwerk. Dit overleg met de SLG zal in 2009 worden voortgezet. (Zie ook hoofdstuk 6)

Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten

Contacten met deze beide natuurbeherende organisaties vonden met name lokaal plaats en betroffen in de meeste gevallen de uitvoering van wintertellingen en het beheer van de winterobjecten. Natuurmonumenten bouwde dit jaar een nieuw winterobject (zie hoofdstuk 3.2).

Het Gelders Landschap / De Geldersche Kasteelen

Na bemiddeling van de directeur VZZ vond op 27 oktober hernieuwd overleg plaats over uitvoering van de wintertellingen in de objecten van de dubbelstichting.

Dienst Landelijk Gebied (DLG)

Contact met DLG houdt voornamelijk verband met vleermuisbelangen op terreinen die door Defensie zijn of worden afgestoten en waarvoor DLG herbestemming en herinrichting voorbereidt. In 2008 betrof contact met name een terrein bij Gorssel (zie hoofdstuk 3.2).

1.3 Deskundigheidsbevordering

Deskundigheidsbevordering bij de leden is voor het bestuur van VleGel een belangrijk beleidsonderwerp. In het verslagjaar werden op dit gebied maar liefst zes activiteiten aan de leden aangeboden (naast uiteraard het altijd zeer instructieve VleGel-weekend, zie hoofdstuk 1.4)

Batdetectorworkshop

Hans Huitema had een zeer uitgebreide en hele leuke inleiding voorbereid over het leren werken met de bat detector voor de echte en de gevorderde beginners. Een presentatie met vele testgeluiden. Hans legt niet zo zeer de nadruk op kennis, maar veel meer op vaardigheden, waarnemingsvaardigheden. De nadruk lag dus niet op de techniek van het apparaat of de karakteristieke kenmerken van de roep van vleermuis X of Y.

Eén van de kernpunten was dat je moet leren om je gehoor te trainen en je geheugen, je vermogen om geluiden van de bat detector in je zelf op te slaan, te reproduceren en te analyseren. Dat betekent dat je veel geluiden moet horen en moet nadoen, navertellen. Je leert er zelf het meeste van om anderen uit te leggen wat je van een geluid vindt en waarom je denkt dat dat soort X of Y is.

De deelnemers hebben de uitnodiging hun ervaringen met de anderen te delen in ruime mate aangegrepen. Zo ruim, dat we niet genoeg tijd hadden de hele presentatie af te maken, voordat we samen het Sonsbeekpark ingingen. Wellicht dat we de testgeluiden nog voor een andere gelegenheid te goed houden.

Aan de grote vijver in Sonsbeek hebben we onze vaardigheden kunnen oefenen op vijf soorten: water-vleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis en gewone en ruige dwerg, soms mooi apart, vaker in verschillende samenstelling door elkaar heen en met sociale roepen. Waardoor er voldoende gelegenheid was om te oefenen.

Workshop Zoldertellingen 2008

De deelnemers verzamelden op het treinstation of voor bekenden in Doetinchem, bij de eerste kerk. Dan dus, onvoorbereid, deze kerk (OLV ten hemelopneming te Doetinchem) in en al onderzoekend op allerlei punten wijzen, vragen beantwoorden, foutieve opvattingen verbeteren etc.

Daarna naar Riet van Dijk die dichtbij woont (en ons trakteerde op thee). Hier verder met handreiking over "hoe te onderzoeken" toegelicht met benodigde materialen. Het nieuwe VZZ - telformulier uitgedeeld en zeer kort toegelicht (waarom inschrijving als telleider nodig en waarom ontheffing nodig enz.) en wat Proco inhoudt. De handleiding van de VZZ was helaas nog niet beschikbaar. De meege-nomen vleermuiskeutels werden uitgeplozen en de herkenningpunten werden doorgenomen.

Toen full speed naar de 2e kerk, in Kilder want daar afgesproken om 15.30. Nu konden de deelnemers dus zelf al bewuster rondkijken. Helaas hingen hier maar 2 dieren terwijl er altijd ruim 20 hangen. Mogelijk te koud en / of doordat we ruim een maand vroeger keken.. In ieder geval leverde het contact met de "technische kerkman" (= geen koster) ons nieuwe info op want hij had zelf vleermuizen in zijn schuur (elke dag keutels op auto) dus vermoedelijk grootoren. Intussen was het al 17.00 uur geweest en konden we weer naar Doetinchem en verder.

De combinatie van theorie en praktijk werd door de deelnemers zeer gewaardeerd. Maar dat kan alleen bij kleine groepen. Wellicht is het verstandig om meerdere workshops te geven met kleinere groepen in hun eigen omgeving en in verschillende kerken.

Workshop Roepende mannetjes

De Workshop Roepende mannetjes op het landgoed Kernhem bij Ede bleek een goed onderwerp want er waren 16 leden op af gekomen. De hele dag was de buienradar in de gaten gehouden want de verwachtingen waren regen maar om 18:00 is toch besloten om het door te laten gaan. En dus stonden we

een paar uur later onder paraplu's naar de inleiding van Hans Huitema te luisteren. Van de vier vleermuizen waar werfroepen van bekend zijn (Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis, Rosse vleermuis en Grootoorvleermuis) wist hij de geluiden m.b.v. een vogelfluitje perfect na te doen. Ronduit spectaculair waren de infrarood opnamen die hij op een in de auto van Marc van der Valk opgestelde monitor liet zien van een Rosse vleermuis die riep vanuit een boomholte terwijl ook diverse vrouwtjes in de holte waren te zien. Heel fraai waren ook de foto's die Hans van het zelfde dier liet zien, waarop de sterk opgezette buccale klieren zichtbaar waren. Deze klieren scheiden een sterk ruikende vloeistof af die de vleermuis aan de rand van zijn verblijfplaats smeert om vrouwtjes te lokken. Deze bezigheid was op de video-opnamen ook goed te zien.

Omdat het na een uur nog steeds regende is de helft van de groep naar huis gegaan, terwijl de andere helft toch nog een poging wilde wagen om de eerder gefilmde Rosse vleermuis te kunnen zien. En zo toog de groep met infrarood apparatuur naar de desbetreffende boom En zij hadden geluk want het dier zat er nog steeds, ditmaal overigens zonder vrouwtjes. Maar toch is het zeer bijzonder om live een baltende vleermuis in een boom te kunnen bewonderen.

Workshop Zwermgedrag

De aankondiging van de workshop kort voordat deze plaats zou vinden is waarschijnlijk mede oorzaak geweest dat zich slechts 1 lid voor deelname had aangemeld. En dus ging de workshop niet door.

Excursie Klein Heidekamp

De excursie naar Klein Heidekamp op 27 september kan met 15 deelnemers een succes worden genoemd. Gestart werd met een inleidend praatje van Gerhard Glas. Hij vertelde over de historie van het vliegveld Deelen en over de twee kelders die waren overgebleven nadat de bovengrondse delen van het gebouw door oorlogshandelingen waren beschadigd en vervolgens afgebroken. In de twee kelders

worden jaarlijks tussen de 600 en 900 overwinterende vleermuizen geteld en daarmee is deze locatie veruit de grootste bekende winterverblijfplaats in Gelderland. Twee maal zijn hier zelfs meer dan 1500 dieren geteld. Maar ook zijn de kelders van speciaal belang omdat hier ongeveer 40 meervleermuizen overwinteren. De kelders vormen samen met objecten op en rond vliegveld Deelen één van de drie gebieden in ons land waar deze soort geregeld en met belangrijke aantallen overwintert. Ruud Kaal gaf toelichting op de detectieapparatuur die bij de invliegopeningen is opgesteld om inzicht te krij-

gen in het gebruik van de kelders door vleermuizen. In de kelders waren enkele tientallen vleermuizen aanwezig die goed konden worden bekeken. De meeste hiervan waren watervleermuizen, maar ook reeds een tiental meervleermuizen. Enkele hiervan zorgden door hun formaat aanvankelijk nog wel voor enige verwarring, maar dit bleek jonge dieren van dit geboortejaar te betreffen. Helaas ontbraken franjestaart en grootoorvleermuis nog, de twee andere soorten die hier 's winters gewoonlijk worden aangetroffen.

Workshop Herkenning Winterslapende vleermuizen

Zeventien leden hadden zich verzameld in een opgefrist zalencentrum De Coehoorn voor een interessante workshop. De duopresentatoren René Janssen en Eric Korsten legden ons eerst 10 foto's van vleermuizen voor waarvan we de soort moesten noteren. Daarna werden de soorten uitputtend behandeld aan de hand van foto's waarop de kenmerken goed waren te zien. En als dat al niet helemaal duidelijk was dan waren de foto's wel voorzien van vierkantjes, halve maantjes, boogjes enzovoort. Je moet bij het determineren vooral letten op de harde kenmerken. Dat zijn kenmerken die altijd opgaan. De vorm en de stand van de oren is daar een goed voorbeeld van. De zachte kenmerken zijn kenmerken die vaak wel, maar niet altijd opgaan. Hiervan is de kleur een voorbeeld. Na de pauze konden we ons in groepjes van vier buigen over niet altijd makkelijke opgaven die daarna met de hele groep werden besproken, evenals de 10 foto's bij de start. Hoewel we veel hebben geleerd lukt het toch niemand om een 100% score te halen. Volgend jaar toch maar weer dus.

1.4 Het jaarlijkse VleGel-weekend

Het VleGel-weekend was ook dit jaar weer een groot succes. Dit jaar stond het weekend in het teken van het onderzoek van Anne-Jifke Haarsma naar zomerverblijfplaatsen van meervleermuizen in Gelderland. Ca. 25% van de overwinterende meervleermuizen wordt in Gelderland gevonden, maar zomerverblijfplaatsen waren tot nu toe nauwelijks bekend. Omdat meervleermuizen grote open wateren prefereren vormen het Veluwemeer, de Rijn en de IJssel de meest waarschijnlijke locaties waar je ze kunt aantreffen. Het VleGel-weekend concentreerde zich op de IJssel. Door netten op te hangen onder bruggen is geprobeerd om meervleermuizen te vangen. Naast de nodige watervleermuizen leverde dat inderdaad ook twee mannetjes meervleermuizen op. Natuurlijk hadden we liever vrouwtjes gehad omdat die ons naar kraamverblijven zouden kunnen loodsen. Beide mannetjes, resp. Gerhard en Rudolph genoemd, werden voorzien van zendertjes en weer losgelaten. Met twee peilwagens zijn de dieren gevolgd. Als gevolg van een politiecontrole zijn we het eerste mannetje kwijtgeraakt, maar die is de volgende dag alsnog gevonden in een woning in Laren op ca. 12 km afstand van de vangstplek. De tweede meervleermuis is gevonden in een woning in Voorst. Door de volgende avond te posten bij de woningen is geprobeerd de vliegroute van de verblijfplaats naar het foerageergebied vast te stellen. Voor veel VleGel-leden was dit de eerste kennismaking met het vangen van vleermuizen d.m.v. netten onder bruggen, het zenderen en het met peilapparatuur volgen van

de dieren. Van het onderzoek is inmiddels een uitgebreid verslag beschikbaar en foto's van het weekend zijn op de website van VleGel (www.vlegel.org) te vinden. Mede dank zij de als altijd voortreffelijke maaltijd van Rudolf kunnen stellen dat de 13 aanwezige leden het een geslaagd weekend vonden,

1.5 Communicatie met de leden

1.5.1 ALV

De ledenvergadering werd gehouden in het gebouw van de Wageningse Schaak- en Damvereniging waarvan ons lid Gerard Zijlema bestuurslid is. Dit keer werd de ALV weer door het gebruikelijke aantal leden van ca. 20 bezocht. De bijzondere locatie en het programma van vorig jaar (Burgers Zoo) trok toen ongeveer tweemaal zoveel leden. Belangrijke resultaten van het (organisatorische) ochtendgedeelte waren:

- Er konden geen nieuwe bestuursleden worden benoemd in de vacante functies van Kenniscoördinator en Voorlichtingscoördinator, maar wel hebben verschillende leden aangeboden om klussen op zich te nemen die thuis horen bij deze vacante functies en die anders zouden blijven liggen.
- Er worden geen toelatingscriteria voor nieuwe leden gehanteerd; ook geen leeftijdscriteria. Wel wordt bij de aanmelding van minderjarigen goed naar de motieven gekeken en moeten de ouders meetekenen. Bij kampen e.d. moet door de ouders een eigen verantwoordelijkheidsverklaring worden afgegeven.
- Via Zoogdierverseniging VZZ heeft Gerhard Glas aan Het Geldersch Landschap een oplossing aangeboden voor het al jarenlang slepende conflict met hen. Als gevolg hiervan kon dit conflict inderdaad in de loop van 2008 worden opgelost.

In het middagprogramma presenteerden Anne-Jifke Haarsma en Jasja Dekker de opzet van het meer- vleermuizenonderzoek dat in 2008 in Gelderland is gehouden en waaraan ook VleGel heeft bijgedragen. Henriëtte van der Loo presenteerde de eerste resultaten van 3 jaar zolderonderzoek. En Thijs Bosch probeert met onderzoek aan te tonen dat er 's zomers ongeveer net zoveel vleermuizen zijn te vinden bij winterverblijven als 's winters.

1.5.2 Ledenbrieven

Het bestuur vindt het belangrijk om ook buiten de Algemene Ledenvergaderingen op een geregelde basis met de leden te communiceren. Dit gebeurt door middel van ledenbrieven. Ook de leden worden opgeroepen om een bijdrage te leveren aan de ledenbrieven, onder meer met lokale informatie zodat andere leden kennis kunnen nemen wat elders aan activiteiten wordt ontplooid.

In 2008 is acht maal een ledenbrief uitgegeven. Eén van de acht was een extra editie waarbij leden nog eens werden opgeroepen om geplande workshops te bezoeken. Veel informatie die in de ledenbrieven was opgenomen is ook weer in dit jaarverslag opgenomen.

1.6 Website

Uit de onder de leden gehouden enquête is naar voren gekomen dat de leden een eigen website voor VleGel op prijs stellen. In 2008 is hiermee een start gemaakt. Allereerst heeft het secretariaat de mogelijkheden voor het webadres onderzocht. Het voor de hand liggende adres www.vlegel.nl bleek te zijn gekaapt door een bedrijf dat geld wil verdienen met de verkoop van webadressen. Het bestuur van VleGel is niet op dit aanbod ingegaan en heeft het webadres www.vlegel.org laten registreren. Er is reeds een bescheiden begin gemaakt met het invullen van de website. Ook zijn aan de website nieuwe e-mailadressen gekoppeld zoals secretariaat@vlegel.org. Op termijn zal dit het oude e-mail adres vlegel@planet.nl gaan vervangen.

1.7 VleGel in het nieuws

Zicht op
ARNHEM NOORD
EEN UITGAVE VAN ARISTO UITGEVERIJ, DE OPGANG 2, 9203 GD DRACHTEN, TELEFOON 0512 - 584 100
JAARGANG 3 NOVEMBER 2008

Vleermuiswerkgroep Gelderland
Batdetectors en wintertellingen

adviesbureaus die op commerciële basis werken. Daaronder vallen zij alleen kleinschalige onderzoeken uit, waarbij meestal slechts enkele veldvleermuizen en in welke aantallen op een bepaalde plaats voorkomen.

"Iedereen die geïnteresseerd is in vleermuizen kan lid worden van de vereniging. Minderjarigen zijn ook van harte welkom, maar er wordt wel een verklaring van de ouders gevraagd. Aangezien vleermuizen nachtdieren zijn, spelen veel activiteiten zich 's nachts af en dat moeten zowel de minderjarigen als de ouders zich wel realiseren."

De wintertellingen
"In de winter gaan de vleermuizen in winterslap en dat begint ook de wintertellingen. Elk jaar worden 200 wintersluipende veldvleermuizen en daarin worden dan ongeveer 3.000 tot 4.000 vleermuizen aangehouden. Deze veldvleermuizen worden uitgevoerd door speciaal geselecteerde personen die voor het betreden van de wintersluipende veldvleermuizen hebben

voor zijn in Gelderland ca. 140 personen actief. Naast de leden van de werkgroep zijn er de afgelopen jaren zo'n 125 personen speciaal opgeleid. Om de kennis van onze leden verder te vergroten worden ook workshops georganiseerd en daarnaast organiseren wij jaarlijks een heel vleermuisweekend op steeds een andere locatie."

Angst voor vleermuizen
Dhr. Hartvelt is bekend in over vleermuizen die nu bang maken voor de dieren in je haren vliegen. Dat zijn echter fabels. Vleermuizen nemen zich in het denken van een zeer gevreesd waarmede ze alle obstakel moeten. Daarom ontvallen hebben zij geen enkele vleermuizen naast zijn. In dat geval zullen zij er die veldvleermuizen die veldvleermuizen naast zijn."

VleGel haalt geregeld de media, maar dit wordt niet allemaal nauwgezet bijgehouden. Daarom noemen we slechts enkele zaken.

De meeste media-aandacht was er natuurlijk voor de rabide vleermuizen in Oosterwolde. M.b.t. deze zaak is VleGel herhaaldelijk benaderd door landelijke en regionale dagbladen, alsmede regionale radio- en TV-stations.

Vleermuizen in militair erfgoed
YVONNE BICKEMA, LANDSCHAPSBEHEER GELDERLAND

Herbestemming van leegstaande militaire complexen is actueel. Voor sommige objecten kan gedacht worden aan een functie als verblijfplaats voor vleermuizen. Met name in (gedeeltelijk) ondergrondse bouwwerken kunnen vleermuizen hun winterslaap veilig doorbrengen.

Vleermuiswerkgroep Gelderland (VLEGEL), waarmee Landschapsbeheer Gelderland samenwerkt, inventariseert vleermuizen. Gerhard Glas, voorzitter en coördinator wintertellingen, vertelt over vleermuizen en het belang van militair erfgoed voor overwinterende vleermuizen.

Wat is de waarde van bunkers en ander militair erfgoed voor vleermuizen?
Een aantal vleermuissoorten houdt de winterslaap in objecten waar het een paar graden boven nul maar wel vorstvrij is, vochtig, donker en rustig. Veel wintersluipende zijn van belang voor het overleven van de winter, wanneer er geen voedsel (insecten) is te vinden. In de winterslaap verlagen vleermuizen hun lichaamstemperatuur tot ongeveer 5°C en vertragen

Bunker Vliegveld Deelen, thans Nationaal Park Hoge Veluwe, wintersluipplaats voor tientallen vleermuizen van vijf soorten (foto: Roud Kool, Vleermuiswerkgroep Gelderland).

In het blad Zicht op Arnhem-Noord schreef een paginagroot artikel over de activiteiten van VleGel op basis van een interview met Hans Hartvelt.

In het blad Gelders Erfgoed is een interview met Gerhard Glas opgenomen over de rol van militaire objecten als winterverblijfplaats.

1.8 Financieel jaarverslag

Omschrijving	Resultaten 2007	Begroting 2008	Resultaten 2008
Baten (in €)			
Contributies vorig jaar	0,00	0,00	10,00
Contributies lopend jaar	800,00	650,00	570,00
Contributies volgend jaar	638,00	350,00	340,00
Donaties	95,00	60,00	45,00
Bijeenkomsten	0,00	250,00	460,49
Lezingen en excursies	86,35	200,00	40,00
Vergoedingen	303,70	1.800,00	129,50
Rente	5,61	30,00	14,49
Voorlichting	0,00	PM	1,25
Herstelprojecten	1.785,00	PM	0,00
Monitoring	250,00	250,00	2.005,00
Overige activiteiten	238,30	50,00	0,00
Diversen	130,50	50,00	0,00
Totaal	4.332,46	3.690,00	3.615,73
Lasten (in €)			
Organisatiekosten	675,41	600,00	702,58
Bijeenkomsten	602,32	2.300,00	1.326,79
Jaarvergadering en -verslag	586,87	500,00	554,27
Voorlichting	49,52	50,00	186,69
Herstelprojecten	1.787,29	PM	3,96
Monitoring	8,74	50,00	17,14
Overige activiteiten	211,58	50,00	3,52
Diversen	172,25	50,00	68,14
Totaal	4.093,98	3.600,00	2.863,09

Toelichting.

Baten.

Contributies vorig jaar: Helaas was het vorig jaar nog maar één lid niet gelukt tijdig de contributie te voldoen.

Contributies lopend jaar: Omdat zeer veel leden eind 2007 reeds hun contributie hadden voldaan, kon er v.w.b. de bijdragen voor 2008 niet zo'n groot bedrag worden bijgeboekt. Wel hebben dit jaar alle leden hun contributie voldaan.

Contributies komend jaar: De verzending van de acceptgiro's vond dit jaar later plaats dan vorig jaar, reden waarom minder leden hun contributie reeds vóór het eind van het jaar hebben voldaan.

Donaties: De vaste donateurs hadden hun bijdrage voor dit jaar al eind 2007 voldaan. Wel ontving de vereniging twee spontane donaties en één vaste voor 2009.

Bijeenkomsten: In de loop van het jaar werd een in 2007 reeds toegezegde vergoeding van Staatsbosbeheer ontvangen voor de inventarisatie van Hoog Buurlo in juni 2007. De kosten voor het weekeinde in juni van dit jaar konden ten laste gebracht worden aan het grote onderzoek van A.J. Haarsma en werden tijdig gerestitueerd.

Lezingen en excursies: Er zijn dit jaar vrijwel geen aanvragen voor lezingen en excursies geweest.

Vergoedingen: In de begroting was een bedrag van € 1700,= opgenomen vanwege toegezegde subsidies voor de aanschaf van mistnetten. Helaas kon hierop nog geen beroep worden gedaan. Het grootste deel van het ontvangen bedrag is een vergoeding van de Stichting Landschapsbeheer Gelderland voor vleermuismeldingen.

Rente: Het parkeren van de reserve op een spaarrekening met een wat hoger rendement heeft gunstige gevolgen. De Plusrekening is daarom in de loop van het jaar opgeheven. Begin 2008 was gerekend, dat de subsidie voor de aanschaf van mistnetten halverwege het jaar binnen zou komen. Door vertraging in de leverantie kon dat niet worden gerealiseerd, vandaar dat het ontvangen bedrag uiteindelijk lager is uitgevallen dan begroot.

Voorlichting: Met een voorlichtingsstand deelnemen aan manifestaties is goed voor de naamsbekendheid van de vereniging, maar levert heel weinig revenuen.

Herstelprojecten: Dit jaar zijn geen herstelprojecten uitgevoerd.

Monitoring: Dankzij goed overleg van het bestuur met de directie van de Zoogdiervereniging VZZ kon een fors bedrag worden bijgeschreven als achterstallige vergoeding voor het doorgeven van inventarisatiegegevens. Daarnaast zijn de vaste vergoedingen over 2007 en 2008 in de loop van dit jaar ontvangen.

Overige activiteiten: Geen bijzonderheden.

Diversen: Geen bijzonderheden.

Lasten.

Organisatiekosten: Het bestuur streeft naar minimalisering van de kosten, die gepaard gaan met het goed leiden van een vereniging. De vier bestuursleden wonen echter verspreid over de provincie, zodat voor vergaderingen altijd door minstens drie moet worden gereisd.

De portokosten nemen af door meer gebruik te maken van internet.

Bijeenkomsten: In de begroting was een bedrag opgenomen voor de aanschaf van mistnetten. Het hier vermelde bedrag is de aanbetaling. Het restant zal in 2009 worden overgemaakt. De overige uitgaven betreffen de kosten voor het verslag van de inventarisatie uit 2007 en de onkosten voor het weekeinde in juni.

Jaarverslag en – vergadering: Ondanks de grotere oplage van het jaarverslag door de groei van het aantal leden zijn de kosten voor het aanmaken en verzenden van het jaarverslag zelfs lager dan in 2007. Dit is vooral te danken aan het gebruik maken van een goedkopere postdienst voor de verzending. Het bestuur blijft van mening, dat ieder lid een papiere exemplaar van het jaarverslag tot zijn/haar beschikking moet hebben. Een papieren versie nodigt eerder uit tot lezen dan een digitale.

Voorlichting: Door de secretaris is in juli en augustus veel activiteit ondernomen n.a.v. een geval van met rabiës besmette vleermuizen in Oosterwolde. Daarnaast zijn kosten gemaakt i.v.m. de “Nacht van de Vleermuis” in Burger’s Zoo. In beide gevallen is er sprake van kosten die niet vooraf te voorzien waren, maar ze zijn wel verantwoord, omdat beide soorten voorlichting één van de doelstellingen van de VleGel zijn en een belangrijk visitekaartje.

Herstelprojecten: Geen bijzonderheden.

Monitoring: Alleen coördinatiekosten voor de wintertellingen.

Overige activiteiten: Geen bijzonderheden.

Diversen: Dit bedrag is een voorschot op de nog te ontvangen eindafrekening van de mistnetten en de kosten voor de aanschaf van zakken om de bij de mistnetten behorende stokken te kunnen vervoeren.

Opmerking: In de boeken is een bedrag te vinden van € 16,00 als kruispost. Dit werd in november als incasso afgeschreven, maar in december weer teruggeboekt.

De incasso was wegens een advertentie op Marktplaats.nl. Navraag binnen het bestuur leverde geen andere reactie dan dat ieder onwetend was, van wie de opdracht tot de advertentie afkomstig was.

Door de penningmeester is toen navraag gedaan bij de Postbank. Het bedrag kon niet direct gestorneerd worden, maar na onderzoek van de Postbank bleek, dat de incassomachtiging ten onrechte was afgegeven en werd het bedrag teruggeboekt.

Navraag bij de firma, die de betalingen voor Marktplaats.nl regelt heeft nog geen duidelijkheid verschaft.

Kapitaalsvergelijking

Saldo, kas, giro- en spaarrekeningen per 1 januari 2008

	€ 2.260,27
Bij: baten in 2008	€ 3.615,73
	€ 5.876,00
Af: lasten in 2008	€ 2.863,09
Kapitaal op 31 december 2008	€ 3.012,91

Toelichting op de kapitaalsvergelijking.

Gesteld kan worden, dat 2008 in financieel opzicht een gunstig jaar is geweest. Voornamelijk is dit te danken aan de extra impuls, die de toekenning van de achterstallige bijdrage van de Zoogdiervereniging VZZ heeft gehad. In de in economisch opzicht sombere tijden is het verheugend, dat onze vereniging financieel gezond is.

Als in 2009 de subsidies voor de aanschaf van mistnetten kunnen worden geïnd verbetert de financiële positie nog meer, omdat het voorschot, dat in 2008 is betaald, daarmee weer terugvloeit naar de rekening.

Wel moet ervoor worden gewaakt, dat in de komende jaren de mistnetten geregeld voor onderzoek worden gebruikt.

1.9 VleGel als Algemeen Nut Beogende Instelling

Wat voorheen een goed doel heette heet sinds 1 januari een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Schenkingen aan ANBI's hebben voordelen. De schenker mag de gift van zijn inkomen aftrekken en de ANBI hoeft geen schenkingsrecht te betalen. Voorwaarde is dat de ANBI door de Belastingdienst als zodanig wordt erkend en de Belastingdienst stelt aan die erkenning weer voorwaarden. Voor deze vernieuwde regeling is ook VleGel benaderd en omdat het niet veel moeite was (we moesten een beleidsplan inleveren en jaarlijks het jaarverslag) hebben we dit gedaan. Het resultaat is dat VleGel nu officieel is erkend als Algemeen Nut Beogende Instelling en ook als zodanig is vermeld op de website van de Belastingdienst.

2. Voorlichting / advies / onderzoek

2.1 Publieksvoorlichting

2.1.1 Excursies / lezingen

VleGel heeft als vereniging geen excursieprogramma. Wel komen bij VleGel of individuele leden van tijd tot tijd verzoeken binnen voor het leiden van een vleermuisexcursie of het verzorgen van een lezing. Centraal ontvangen verzoeken worden doorgeleid naar een in de buurt wonend lid. De vereniging hanteert een tarief voor dergelijke voorlichtingsbijeenkomsten, tenzij de excursieleider een excursie / lezing verzorgt voor de lokale afdeling van een vereniging waarvan hij / zij zelf lid is (bijvoorbeeld KNNV of IVN).

In 2008 is slechts van één zijde een aanvraag binnen gekomen voor een excursie. Het betrof het jaarlijkse terugkerende verzoek van Natuurcentrum Veluwe. Zie verder het verslag van de Regio Gelderse Vallei.

Nacht van de Vleermuis in Burgers' Zoo

In 2008 bestond de Vlinderstichting 25 jaar. De stichting had Burgers' Zoo uitgezocht om dit te vieren met een Nachtvliedernacht. Op verschillende plekken in de dierentuin werden nachtvlinders gelokt met sterke lampen en stroop. Omdat er meer nachtdieren in de dierentuin zijn te vinden had Burgers' Zoo aan VleGel gevraagd om ook een bijdrage te leveren aan dit evenement. Mede omdat de datum (29 augustus) 1 nacht voor de Europese Nacht van de Vleermuis was wilden wij hier graag aan mee werken. Hans Hartvelt heeft voor een gehoor van naar schatting 425 bezoekers, waarvan het merendeel kinderen, een lezing over vleermuizen gegeven. Kennelijk hadden de kinderen goed opgelet, want Marike Wendelaar die samen met Wiebe Verbaan een informatiestand van VleGel bezette, vertelde dat de kinderen alle vragen van een vragenlijstje over vleermuizen goed wisten te beantwoorden. In de Knoefzaal werd een film over vleermuizen vertoond, bij de brilbladneusvleermuizen stonden Else Wannee en Ester Dorrestein als gidsen en buiten in de Rimba vertelden Kees Jan Schilstra, Marc van der Valk en Irma Krommenhoek over de inheemse vleermuizen die daar rondvlogen. De buitenlocatie werd ook bezocht door de directeur van Burgers' Alex van Hoof in gezelschap van minister Gerda Verburg. Tijdens een gezellige after party kreeg VleGel als dank voor haar inzet een boekje over vlin-
ders.

2.1.2 Telefonische / schriftelijke voorlichting

Alle inkomende en uitgaande communicatie van het secretariaat van VleGel wordt geregistreerd. Uit deze registratie blijkt dat het secretariaat in 2008 64 maal is benaderd met een vraag over vleermuizen. In 2007 was dat 41 maal het geval. 2 maal heeft VleGel op eigen initiatief voorlichting verstrekt.

- Net zoals in 2007 is het belangrijkste onderwerp waar de hulp van VleGel voor wordt ingeroepen een verzoek om informatie en /of hulp in verband met veronderstelde verstoring van vleermuizen door de sloop van gebouwen, de kap van bomen, enzovoort. Het betrof 17 gevallen. De wijze waarop deze verzoeken zijn afgehandeld is weergegeven in hoofdstuk 2.4 Vleermuisbescherming.
- In 12 gevallen betrof het verzoeken van media, doorgaans voor een interview. Uiteraard hebben wij daar naar vermogen aan bijgedragen. Zie ook hoofdstuk 1.7.
- In 10 gevallen betrof het vragen over vleermuizen of hulpmiddelen. De vragen hielden achtereenvolgens verband met een werkstuk of spreekbeurt op school (3), een lezing, overdag vliegende vleermuizen, batdetectors, vleermuiskasten, vleermuisgeluiden en voorlichting aan kinderen (Project van Natuurmonumenten).
- In 7 gevallen betrof het meldingen waarvoor het secretariaat werd benaderd, maar die eigenlijk bij de meldpunten van het netwerk voor afhandeling van vleermuis meldingen thuis hoorden. Wij hebben de bewuste personen zo goed mogelijk telefonisch geholpen dan wel de adresgegevens vertrekt van afhandelaren in hun omgeving. Eén van de meldingen betrof het geval in Oosterwolde dat later tot een enorme omvang uitgroeide (zie hoofdstuk 6.3)
- Mede als gevolg van deze kwestie werden wij 5 maal benaderd met vragen over rabiës.

- 4 maal werd VleGel benaderd om deel te nemen aan een manifestatie bijvoorbeeld met een voorlichtingsstand. Op dit moment beschikken wij niet over de menskracht daarvoor. Voor 1 verzoek hebben wij nadrukkelijk een uitzondering gemaakt en dat betrof het verzoek van Burgers' Zoo om een bijdrage te leveren aan de Nachtvliedernacht (zie hoofdstuk 2.1.1).
- 3 maal werden wij benaderd door mensen die een winterverblijf voor vleermuizen wilden bouwen of (her)inrichten en die daarvoor informatie zochten. In alle gevallen zijn deze aanvragers doorverwezen naar de Commissie Winterverblijven.
- 5 aanvragen zijn niet in 1 categorie onder te brengen.
 - 2 mensen wilden zich inzetten voor vleermuizen en vroegen zich af hoe zij dit het beste konden doen.
 - Een vrouw heeft al jaren een vleermuisfobie en vroeg onze hulp om haar er van af te helpen. Wij hebben haar een aantal suggesties aan de hand gedaan.
 - Een ingenieursbureau vroeg of de vereniging voor hen een vleermuisonderzoek kon uitvoeren. Aan gezien VleGel geen commerciële onderzoeken uitvoert, hebben wij hen doorverwezen naar ecologische adviesbureaus. Zie ook hoofdstuk 2.2.
 - Van een Belgische natuurorganisatie kregen wij de vraag welke Nederlandse organisatie hen kon helpen aan beeldmateriaal over vleermuizen. Wij hebben hen een aantal organisaties en personen genoemd.

2.2 Onderzoek

VleGel heeft als beleidsuitgangspunt dat wij als vereniging geen onderzoeken uitvoeren die op het terrein liggen van ecologische adviesbureaus. Toch wordt VleGel daarvoor geregeld benaderd. Voor die situaties hebben wij een lijstje opgesteld met bureaus in Gelderland die voldoende ter zake kundig zijn om vleermuisonderzoeken te kunnen uitvoeren. Aanvragers sturen wij desgewenst dit lijstje op.

Een ander beleidsuitgangspunt is dat VleGel jaarlijks een (niet commercieel) vleermuisonderzoek uitvoert. De bedoeling hiervan is om leden vertrouwd te maken met onderzoeksmethoden, hun vaardigheden te verbeteren en natuurlijk ter vergroting van de onderlinge band. In 2008 is niet een dergelijk onderzoek gehouden. In plaats daarvan hebben wij meegewerkt aan het onderzoek van Anne-Jifke Haarsma naar zomerverblijfplaatsen van de Meervleermuis in Gelderland. Het merendeel van onze bijdrage bestond uit het Vlegel-weekend (zie hoofdstuk 1.4). Daarnaast is er op regionaal niveau nog onderzoek gedaan.

2.3 Aanschaf van mistnetten

Nadat de meeste leden inmiddels een batdetector in hun bezit hebben is een nieuwe behoefte ontstaan en wel om met mistnetten vleermuizen te kunnen vangen. Dat is nodig in situaties dat vleermuizen niet m.b.t. batdetectors op soort kunnen worden gedetermineerd en dat wel nodig is. Dat kan tijdens verenigingsactiviteiten zoals in het jaarlijkse weekend, maar ook zouden mistnetten kunnen worden uitgeleend aan leden voor lokaal onderzoek. Ze mogen echter niet worden gebruikt voor commerciële vormen van onderzoek. Nadat een kleine commissie heeft vastgesteld hoeveel mistnetten van welke afmetingen nodig zijn en welke toebehoren is een offerte opgevraagd. Op basis van deze offerte is bij verschillende fondsen een aanvraag voor subsidie ingediend. Twee organisaties, te weten het Prins Bernhardfonds en het VSB-fonds zegden elk toe 50% van de aanschaf te willen financieren. Hierdoor konden 3 sets mistnetten worden aangeschaft die ook al in het jaarlijkse weekend werden gebruikt. Voor de uitleen aan leden moeten nog definitieve criteria en een definitieve bruikleenovereenkomst worden opgesteld. Ook de ontheffingen om met mistnetten te mogen vangen is nog een punt van aandacht.

2.4 Vleermuisbescherming

Hoewel vleermuizen door verschillende nationale en internationale wetten strikt worden beschermd, wil dat niet zeggen dat er geen sprake is van verstoring. Vleermuiswerkgroep Gelderland volgt de ontwikkelingen en geeft gevraagd en ongevraagd advies. Voorzover dat mogelijk is vanachter het bureau, maar als een zinvol advies alleen kan worden gegeven als de situatie ter plaatse wordt beke-

ken, wordt de hulp ingeroepen van de desbetreffende regiocoördinator en/of leden die in de buurt woonachtig zijn.

In 2008 heeft VleGel bemoeienis gehad met 1 project dat in voorgaande jaren is gestart en in 2008 doorliep.

- Aanleg van clustervoorziening Het Nieuwe Landgoed te Ede.
Zie het verslag van de Regio Gelderse Vallei.

In 2008 raakte VleGel betrokken bij 17 nieuwe vleermuisbeschermingsprojecten. Dit is een vergelijkbaar aantal als in 2007.

- Kap van 639 bomen t.b.v. de bouw van een nieuwe woonwijk te Ede.
Over de kap werd VleGel benaderd door buurtbewoners. Nadat het secretariaat had vastgesteld dat de bomen grondig waren onderzocht door een ecologisch adviesbureau is besloten om tegen de kap geen bezwaar aan te tekenen.
- Aanleg van een sportpark te Ermelo.
Het secretariaat werd benaderd door bewoners aan de rand van Ermelo waar de gemeente een grootschalig sportpark wil aanleggen. Ten behoeve daarvan is door Bureau Waardenburg een quick scan en vervolgens een vleermuisonderzoek uitgevoerd. De bewoners zijn bang dat de Gemeente zich niet zal houden aan de aanbevelingen uit de rapportage en vroegen ons hoe zij hier mee moeten omgaan. Wij hebben hen na bestudering van de rapportage geadviseerd.
- Sloop van gebouwen en kap van bomen te Nijmegen.
In verband met de bouw van woningen moeten groenvoorzieningen en gebouwen verdwijnen. Omwonenden hebben informatie gezocht via www.vleermuis.net, maar hebben aanvullende vragen. Het secretariaat heeft de vragen zo goed mogelijk beantwoord.
- Sloop van loodsen te Wijchen.
Het secretariaat werd benaderd door de Gemeente Wijchen die een aantal loodsen wil slopen maar één daarvan willen laten staan omdat daar vleermuizen in zitten. De vraag was of die loods gewoon gebruikt kon worden. Geantwoord dat eerst meer bekend zal moeten zijn hoe de loods wordt gebruikt.
- Sloop van woningen te Barneveld.
Het secretariaat werd benaderd door een woningbouwvereniging in Barneveld die een aantal woningen wil slopen. Men wilde advies over de wijze waarop men rekening zou kunnen houden met de eventueel in de woningen aanwezige vleermuizen. Telefonisch geadviseerd.
- Sloop van een steenfabriek in de gemeente Overbetuwe.
Eén van de leden wendde zich tot het bestuur met de vraag hoe te handelen m.b.t. de voorgenomen sloop van een restant van een steenfabriek. Het secretariaat heeft suggesties gedaan hoe hierin op te treden.
- Bouw van een kerk van het Leger des Heils te Ede
Zie verslag Regio Gelderse Vallei.
- Sloop van een loods te Tiel.
Het secretariaat werd benaderd door een inwonster van Tiel met de mededeling dat een bedrijfspand achter haar huis dat door vleermuizen wordt gebruikt, zal worden gesloopt. Zij vroeg zich af of vleermuizen beschermde dieren zijn. Standaard vleermuisbeschermingsverhaal toegestuurd.
- Verbouwing van een gebouw te Arnhem.
Het secretariaat werd benaderd door een inwoner van Arnhem in verband met de voorgenomen verbouwing van een gebouw achter zijn huis waar vleermuizen in zouden zitten. Geïnformeerd over de procedure en standaard vleermuisbeschermingsverhaal opgestuurd.
- Kap van bomen t.b.v. grondsanering te Ede.
Zie verslag Regio Gelderse Vallei
- Bouw van een vleermuiswinterverblijf te Lunteren.
Zie verslag Regio Gelderse Vallei.
- Restauratie van de Heesseltsesluis te Heesselt (gem. Neerijnen).
Het secretariaat werd benaderd door het Waterschap Rivierenland i.v.m. de voorgenomen restauratie van de sluis. In de sluis is een grootovleermuis aangetroffen, maar omdat de sluis geregeld inundeert heeft het geen zin om bij de restauratie rekening te houden met vleermuizen. Men vraagt

advies voor een alternatieve verblijfplaats. Doorverwezen naar de coördinator winterverblijven Gerhard Glas.

- Bouw van woningen te Heelsum.
Het secretariaat werd benaderd door een inwonster van Heelsum met de mededeling dat op een braakliggend terrein woningen gebouwd zouden worden. Op het terrein foerageren vleermuizen en er zou zich een verblijfplaats van vleermuizen bevinden in een voormalige schuilkelder. Men vroeg zich af hoe om te gaan met de eigenaar die alles vernielt en de gifspuit hanteert. Geadviseerd en zaak doorverwezen naar de Regio Renkum.
- Verbouwing van een congrescentrum en kappen van bomen te Bennekom.
Zie verslag Regio Gelderse Vallei
- Sloop van een loods te Heerde.
Het secretariaat werd benaderd door een inwonster van Heerde met de mededeling dat achter haar huis een loods gesloopt zou worden om plaats te maken voor een privékliniek. Rondom de loods worden vleermuizen waargenomen en in haar huis, alsmede in het restaurant aan de overkant van de straat, zijn vleermuizen gevonden. Het secretariaat heeft de gemeente per brief gewezen op hun zorgplicht om deze melding nader te onderzoeken.
- Bouw van woningen op een voormalig campingterrein te Voorthuizen.
Het secretariaat werd benaderd door een mevrouw die aan een voormalig campingterrein woont waarop de bouw van woningen is gepland. Door Bureau Eelerwoude is een quickscan uitgevoerd en de mevrouw vraagt zich af hoe betrouwbaar een quick scan is m.b.t. het voorkomen van vleermuizen. Aangegeven dat een quick scan hiervoor niet voldoende is en dat een volwaardig vleermuisonderzoek noodzakelijk is.
- Bouw van een vleermuiskelder te Rekken.
Het secretariaat werd advies gevraagd m.b.t. de bouw van een vleermuiskelder te Rekken. Info gegeven en verder doorverwezen naar de coördinator winterverblijven Gerhard Glas.

2.5 Vleermuisopvang

Mede in verband met het project Afhandeling van vleermuis meldingen bestaat er behoefte aan één of meer vleermuisopvangcentra in de provincie Gelderland. Hier kunnen dan vleermuizen naar toe worden gebracht die op dat moment niet in staat zijn om zichzelf te redden.

Uit een oproep onder de leden via de ledenbrief bleek dat er voldoende leden belangstelling hadden om een dergelijk vleermuisopvangcentrum te exploiteren. Deze zouden dan kunnen komen in Culemborg voor het rivierengebied, in Apeldoorn voor de Veluwe en in een nog nader te bepalen plaats voor de Achterhoek. Hiervoor is een vergunning nodig van het Ministerie van LNV en het bestuur heeft op haar actielijstje staan om de voorwaarden waaronder een dergelijke vergunning wordt verleend te onderzoeken. Ook zou expertise verzameld moeten worden hoe een dergelijk opvangcentrum het beste kan worden geëxploiteerd. Helaas is het daarvan in het verslagjaar niet gekomen. We pakken de draad in 2009 opnieuw op.

3. Winterverblijfplaatsen

3.1 Tellingen

De wintertellingen 2007/2008 in Gelderland werden evenals vorig seizoen uitgevoerd in een winter met overwegend uitermate milde temperaturen. Verwacht werd dan ook dat de aantallen waarschijnlijk niet erg zouden verschillen van die van vorig jaar.

Het Gelders Landschap/Gelderse Kastelen handhaafde het telverbod voor de objecten van deze dubbelstichting voor de vijfde achtereenvolgende winter.

Met het uitvoeren van de wintertellingen wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan het deelproject wintertellingen vleermuizen van het landelijk project Zoogdiermonitoring.

Onder leiding van 14 tellingleiders zijn in totaal precies 200 objecten bezocht, waarvan er 5 nog niet eerder op de lijst stonden. De tellingleiders waren in gezelschap van andere leden van de Vleermuiswerkgroep, van eigenaren en/of beheerders.

In 158 objecten, verspreid over 73 atlasblokken, werden inderdaad één of meer winterslapende vleermuizen aangetroffen. Deze winter werden 41 bekende objecten niet geïnspecteerd. Dit betrof de objecten van Het Gelders Landschap/ Gelderse Kastelen en verder voornamelijk objecten waar in voorgaande winters geen of slechts enkele vleermuizen werden gevonden.

De tellingen zijn (op een enkele na) uitgevoerd tussen half december en half februari, volgens de afspraken in het kader van het project Zoogdiermonitoring. De gegevens zijn opgenomen in de bestanden van het deelproject wintertellingen. Bij elkaar leverden de tellingen het volgende totaalresultaat:

Vleermuissoort	Aantal dieren		Aantal uurhokken *	
	Abs.	%	Abs.	%
Watervleermuis Myotis daubentonii	1.569	48,3%	34	13,7%
Franjestaart Myotis nattereri	561	17,3%	36	14,5%
Baardvleermuizen Myotis mystacinus/brandtii	445	13,7%	30	12,1%
Grootoorvleermuizen Plecotus spec.	339	10,4%	65	26,2%
Dwergvleermuizen Pipistrellus spec.	69	2,1%	7	2,8%
Meervleermuis Myotis dasycneme	64	2,0%	5	2,0%
Laatvlieger Eptesicus serotinus	3		2	
Bechsteins vleermuis Myotis bechsteinii	2		2	
Vale vleermuis Myotis myotis	-		-	
Ongedetermineerd	195	6,0%	25	10,1%
TOTAAL	3.247	100 %	73	29 %

* De provincie Gelderland telt in totaal 155 hele en 93 delen van uurhokken (5 x 5 km)

Van de 200 getelde objecten zijn er 189 zowel in de winter van 2006/2007 alsook in 2007/2008 geteld. Dat leidt tot de volgende vergelijking tussen de resultaten in beide winters:

	2006/2007		2007/2008		Vershil
	Abs.	%	Abs.	%	%
Watervleermuis Myotis daubentonii	1.699	56,1%	1.553	50,5%	-8,6%
Franjestaart Myotis nattereri	467	15,4%	544	17,7%	+16,5%
Baardvleermuizen Myotis mystacinus/brandtii	362	11,9%	443	14,4%	+22,4%
Grootoorvleermuizen Plecotus spec.	271	8,9%	319	10,4%	+17,7%
Dwergvleermuizen Pipistrellus spec.	91	3,0%	69	2,2%	-24,2%
Meervleermuis Myotis dasycneme	68	2,2%	63	2,1%	-7,4%
Bechsteins vleermuis Myotis bechsteinii	2		2		
Laatvlieger Eptesicus serotinus	2		3		
Vale vleermuis Myotis myotis	1		0		
Ongedetermineerd	68	2,2%	77	2,5%	+13,2%
TOTAAL	3.031	100 %	3.073	100 %	+1,4%

De vergelijking bevestigt het voorgevoel van een even matige vleermuiswinter als vorig jaar, zoals blijkt uit het slechts 1% verschillende totaalresultaat. Er waren natuurlijk objecten met meer of minder resultaat dan vorig jaar, maar de verschillen waren nergens opvallend groot. Met een toename van 59 vleermuizen (tot een totaal van meer dan 300) was de Willem III kazerne de meest opvallende stijger. Aardige positieve verschillen gaven ook de objecten Oud Groevenbeek, Nieuw Milligen (ruinekelder), Soeria en Nieuwesteeg te zien.

De museumhuizen Heilige Land Stichting (Museum Oriëntalis) waren ditmaal leeg (- 30), opvallend tegenvallende aantallen werden verder gevonden op La Cabine (- 20) en enkele voerkelders op Veluwezoom (- 46).

Opmerkelijk is de groei in het object Hindekamp, met Mariënelde en Uddel de meest succesvolle, speciaal voor vleermuizen nieuw gebouwde kelders.

Het aantal in een bunker nabij vliegveld Deelen was nog altijd zeer laag, ondanks dat de activiteiten van de huurder klaarblijkelijk waren beëindigd.

De situatie te Nederhemert na de restauratie bleef opnieuw onbekend vanwege het eerder genoemde telverbod.

Wat de soorten betreft valt op dat het aantal watervleermuizen opnieuw verder afnam, in het totaalresultaat zelfs tot minder dan de helft van het aantal getelde vleermuizen en in het vergelijkingsstaatje tot net iets daarboven. Hier spelen 103 ongedetermineerde vleermuizen in de afgelopen winter op het Aardhuis een rol, een object dat vorige winter niet werd geteld. De afname van watervleermuizen werd gecompenseerd door toename bij de baardvleermuizen, franjestaarten en grootoren. Voor de baardvleermuizen betekende dit een verdere stijging van de trend, beide andere soorten maakten de lagere aantallen van vorige winter min of meer goed. Opvallend is de verdere toename van het aantal baardvleermuizen in de voerkelders in het Staatswildreservaat. Bij de franjestaart was met name op de Willem III kazerne (+ 31) en in Oud Groevenbeek (+ 21) de grootste toename in aantallen te zien. Bij de meervleermuis was het totale aantal wat lager, maar hier is opvallend dat deze soort voor het eerst in drie objecten werd aangetroffen ruim buiten het bekende gebied op en rond Vliegveld Deelen, zij het telkens met één exemplaar.

Opnieuw werden twee exemplaren gevonden van de zeldzame Bechsteins vleermuis.

Helaas ontbrak dit jaar de vale vleermuis die vorig jaar op Klein Heidekamp was gevonden.

Ditmaal werd de laatvlieger op twee plaatsen aangetroffen.

3.2 Aanleg en onderhoud

Bestaande winterverblijven

Staatsbosbeheer: Fort Nieuw Sint Andries.

Van de in 2006 ten behoeve van vleermuizen gerestaureerde keldergewelven van Fort Nieuw Sint Andries werden de in 2007 vernielde deuren hersteld en de afsluiting verbeterd.

Staatsbosbeheer: kelder bij kasteel Zoelen.

De vorig jaar genoemde herstelmaatregelen aan het voormalig cachot en de daar aan vast gebouwde kelder werden uitgevoerd.

Staatsbosbeheer: Slangenburg (Doetinchem).

Overleg met Henriëtte van der Loo leidde tot behoud (in plaats van de voorgenomen sloop) van een in 2007 in het terrein ontdekte bunker.

De Hoge Veluwe.

De vorig jaar vermelde plannen voor verbetering van enkele objecten werden uitgewerkt. In een brief aan De Hoge Veluwe heeft de Vleermuiswerkgroep waardering uitgesproken voor het plan. Het maakt echter onderdeel uit van een groter pakket maatregelen die De Hoge Veluwe zou willen realiseren, waardoor over het tijdstip van realisatie in het verslagjaar nog geen duidelijkheid bestond.

Dienst Landelijk Gebied (DLG, Oost): voormalig schietterrein Gorssel.

Met DLG is door Ruud Kaal overlegd over behoud en inrichting van een voormalige doelenkelder op dit terrein dat door Defensie is afgestoten en zal worden overgedragen.

Ministerie van Defensie: Klein Heidekamp (Arnhem).

De telinrichting op Klein Heidekamp had in 2008 een aantal gebreken; de antennes en de voeding van de chiplezers zijn door een collega van Jan Mannak, Ton Polman gemodificeerd en werken nu veel beter. Ook heeft deze man verwarmingselementen in de apparatuurkasten gebouwd om de printen een langere levensduur te geven.

De telinrichting van kelder 2 is voor reparatie teruggedaan naar de universiteit Leiden en nadat AJ alles in haar rugzak weer naar Arnhem had verslept, is de apparatuur weer ingebouwd en in bedrijf gesteld.

Er zijn weer heel wat uurtjes werk verricht aan deze installatie.

Een particulier object in Lobith.

Over de vorig jaar vermelde maatregelen om dit keldertje geschikt te maken is in 2008 door Gerrit Kolenbrander overlegd met de gemeente Rijnwaarden, die in principe medewerking heeft toegezegd.

Nieuwe winterverblijven

Natuurmonumenten: Landgoed Voorstonden

Door Natuurmonumenten (Oost-Veluwe) is een nieuw vleermuisobject gebouwd bij het landgoed Voorstonden, waarvan het hek op 26 september feestelijk werd gesloten. Met deskundigen van de Vleermuiswerkgroep is over het idee en ook over de locatie overlegd.

Particuliere initiatieven

Het idee om iets voor vleermuizen te doen door het aanleggen of bouwen van een object dat bedoeld is voor de overwintering van vleermuizen blijkt ook verschillende particulieren aan te spreken. Dit leidt soms tot verrassende ontdekkingen. Zo werden begin 2008 in de Achterhoek maar liefst drie van dit soort nieuwbouwobjecten ontdekt, waarvan geheel onduidelijk was door wie daarover concreet was geadviseerd; wel duidelijk was dat er geen deskundige vanuit de Vleermuiswerkgroep bij betrokken

was geweest. De betekenis voor vleermuizen van dit soort goedbedoelde initiatieven is uitermate beperkt tot nihil en voor een negatief effect daar weer van op het idee als zodanig moet worden gevreesd.

Andere initiatieven in het verslagjaar zijn die van particulieren te Lunteren en te Eibergen, met wie het overleg over een plan en de kans op realisatie in 2008 is gestart en in 2009 zal worden voortgezet, respectievelijk door Hans Hartvelt en Ruud Kaal en door Gerhard Glas. Te Lunteren wordt getracht mee te liften op een groter ontwikkelingsplan voor een ecologische verbindingzone langs de Barneveldse Beek. Te Eibergen gaat het om een meer op zichzelf staand initiatief.

Gemeente Apeldoorn: Woonwijk Zuidbroek

De gemeente Apeldoorn vroeg aan Ruud Kaal advies over de bouw van twee à drie nieuwe vleermuisobjecten in de nog te realiseren parkaanleg van de in ontwikkeling zijnde nieuwe woonwijk Zuidbroek. Materiaal voor dit doel is beschikbaar gesteld door Defensie, in de vorm van prefab elementen van personeelsschuilplaatsen afkomstig van voormalig vliegveld Twente. Door tussenkomst van Vleermuiswerkgroep Defensie bleek de Genie bereid dit materiaal te transporteren naar Apeldoorn, waar het is opgeslagen tot het mogelijk zal zijn hiermee de beoogde objecten in het terrein te construeren. Tot de locaties waar aan wordt gedacht behoort een eiland in een vijverpartij.

Gemeente Zevenaar: Geluidswal

Eveneens mag hier genoemd worden de gemeente Zevenaar, die zich positief betoonde over het voorstel dat is ingebracht door Gerrit Kolenbrander voor het bouwen van een vleermuis-kelder, nabij een ontworpen parkaanleg, in een (verplichte) geluidswal om een nog te realiseren nieuwbouwwijk.

Schuilplaatsenvervoer van Vliegbasis Twente naar opslag van Gemeente Apeldoorn

Door genisten van de Prinses Margrietkazerne te Wezep is een aantal schuilplaats-elementen vervoerd van de vliegbasis Twente naar een opslagterrein van de Gemeente Apeldoorn. Deze elementen kunnen weer worden opgebouwd tot schuilplaatsen (vleermuiswinterverblijven) waarbij wordt gedacht aan Zuidbroek (2 schuilplaatsen) en Apeldoorn-Zuid (1 schuilplaats).

De elementen zijn dermate zwaar (152 ton per schuilplaats) dat drie zware opleggers twee maal heen en weer zijn gereden om de elementen over te brengen. Tevens waren zowel op de plaats van herkomst als de plaats van bestemming een shovel met personeel beschikbaar gesteld door Defensie. Een lid van de Vleermuiswerkgroep van Defensie heeft de bitumen afdichtingen tussen en aan de buitenzijde van de elementen door een werkploeg zoveel mogelijk laten verwijderen en demontage van de schuilplaatsen en het vervoer geregeld van Vliegbasis Twente naar Apeldoorn.

4. Kolonietellingen

4.1 Algemeen

In het verleden vonden via een gestructureerde werkwijze zogenoemde kolonietellingen plaats. Elk jaar werden de uitvliegende dieren bij de bekende kraamverblijfplaatsen geteld. Hetzij door vleermuisdeskundigen, hetzij door de bewoners van de huizen zelf. Voor deze laatste categorie was er een speciale landelijke teldag in juni. In de loop van de jaren bleken de verzamelde gegevens niet meer aan de eisen van het CBS te voldoen en werd het project stopgezet. Het tellen van kraamverblijven vindt nu nog ad hoc plaats.

Mensen die een groep vleermuizen in hun huis hebben of die een boom kennen waar een groep vleermuizen in verblijft kunnen dat melden op de website www.vleermuis.net. Iedere provinciale vleermuiswerkgroep heeft toegang tot de meldingen uit de desbetreffende provincie. Vanuit VleGel coördineert Gerrit Kolenbrander deze activiteiten. Daarbij kijkt hij met name of een vervolg op een melding is gewenst. Vanuit de kennisbehoefte van VleGel is die wens er in principe altijd als de soort niet wordt opgegeven en dat zal doorgaans het geval zijn omdat een gemiddelde burger nu eenmaal geen vleermuissoorten kan onderscheiden. Als de soort ontbreekt en de melder heeft aangegeven er geen bezwaar tegen te hebben dat iemand ter plaatse komt kijken, dan neemt Gerrit contact op met het dichtstbijwonende VleGel-lid en vraagt hem/haar de soort vast te stellen. Bijkomend voordeel is dat er ter plaatse voorlichting gegeven kan worden aan de bewoners (en vaak ook aan nieuwsgierige burens).

4.2 De meldingen van 2008

De afgelopen jaren zijn de onderstaande aantallen meldingen op vleermuis.net gezet:

- 2008: 24 Eerste melding: 20 april Laatste melding: 1 oktober
- 2007 : 32 Eerste melding: 1 mei Laatste melding: 7 augustus
- 2006 : 20 Eerste melding: 16 mei Laatste melding: 8 oktober
- 2005 : 47

Dat het aantal meldingen lager ligt dan 2007 kan te maken hebben met het vernieuwen van de site op een zeer ongelukkig moment. Dit gebeurde precies in de kraamtijd als er normaal gesproken de meeste meldingen gedaan worden. De mogelijkheid om te melden was er gedurende een dag of veertien niet. Daarnaast waren er nog meerdere keren hackers actief waardoor de site er regelmatig een paar dagen uitlag.

Zes meldingen betroffen rondvliegende vleermuizen en 1 uit een boom.

2 meldingen waren er uit Arnhem en 2 uit Epe, de andere meldingen kwamen verspreid uit de hele provincie.

Wat de gevonden soorten betreft is het resultaat als volgt:

Soort	2008	2007
Niet vastgesteld	131	162
Gewone dwergvleermuis	786	885
Laatvlieger	80	94
Gewone grootoorvleermuis		1
Rosse vleermuis	16	15
Totaal aantal dieren	1.013	1.157
Totaal aantal meldingen	24	32
Gemiddeld aantal dieren per melding	42	36

Het aantal dieren per melding is iets hoger dan in 2007, maar de verdeling over de soorten is ongeveer gelijk. Het wekt natuurlijk geen verwondering dat de twee meest in de bebouwde kom voorkomende soorten (Gewone dwergvleermuis en Laatvlieger) ook het meest worden waargenomen.

De meeste leden van Vlegel die werden benaderd om ter plaatse te gaan kijken zijn hier zeer positief over. Maar de terugkoppeling over de gegevens is niet zo vanzelfsprekend. Het kost vaak meerdere telefoontjes en in een enkel geval hoor je nooit meer iets. Bij navraag blijken de gegevens niet meer voorhanden te zijn of men blijkt er simpelweg niet te zijn geweest. Een punt van aandacht binnen de vereniging.

We mogen aannemen dat er veel mensen vleermuizen in huis hebben dan wij weten. En omdat Vlegel graag een zo compleet mogelijk beeld wil hebben van de vleermuizen in Gelderland is het zinvol om te kijken welke mogelijkheden er zijn om het aantal meldingen omhoog te krijgen. De volgende suggesties zouden kunnen worden overwogen.

- Misschien zou het goed zijn om aan elke melding een automatisch antwoord te koppelen met daarin de bedoeling en uitleg van de zomertelling.
- Ook zou er nog een persbericht aan kunnen worden gewaagd. Veel mensen kennen de mogelijkheid niet en weten ook vaak nog niet waar ze met een melding heen moeten.

5. Zolderonderzoek

5.1 Algemeen

In de jaren 1999, 2000 en 2001 zijn de kerkzolders in Gelderland onderzocht op de aanwezigheid van vleermuizen. Het was de wens van de onderzoekers om deze onderzoeken te laten voortbestaan in de vorm van een meerjarige monitoring. Het vereist echter nogal wat menskracht om elk jaar in tijd van enkele maanden ca. 300 kerkzolders te bezoeken. Sinds 2006 kent de vereniging echter weer een coördinator voor het kerkzolderonderzoek in de persoon van Henriëtte van der Loo. Overigens beperkt het onderzoek zich niet tot kerken, maar worden zolders van (grote) gebouwen in het algemeen bekeken.

Vanaf 2008 vormen de zoldertellingen in Gelderland een onderdeel van het monitoringproject zoldertellingen van de VZZ. Dit monitoringproject is gestart in Zuid-Nederland met als doelsoorten: Grijsegrootoorvleermuis en Ingekorven vleermuis. Andere soorten gelden als "bijvangst". Voor dit project heeft de VZZ telformulieren en een handleiding ontwikkeld. Ten behoeve van de uniformiteit worden deze nu ook in Gelderland gebruikt. Hoewel in Zuid-Nederland in de maand augustus wordt geteld hebben wij deze werkwijze nog niet overgenomen. In Gelderland wordt vooralsnog de gehele zomer geteld.

Op 14 juni werd een workshop gehouden voor startende zoldertellers. Helaas kwam, naast de 3 gastvrouwen, slecht 1,5 teller opdagen. Er werden 2 kerken bezocht (waar grootoren werden waargenomen). Hier werd ook de werkwijze van het zoldertellen gedemonstreerd en werden verschillende soorten mest getoond. Er werd verteld wat je mee moet nemen bij een zoldertelling en welke gevaren er kunnen zijn. Ook werd het nieuwe telformulier uitgereikt en uitgelegd.

5.2 Resultaten 2008

Het tellen van de zolders is ook in 2008 niet vlekkeloos verlopen. Hiervoor kunnen de volgende oorzaken worden genoemd:

- De door de VZZ ontwikkelde telformulieren konden niet voor het telseizoen worden geleverd. Hierdoor zijn sommige tellers helemaal niet meer met de telling gestart. Anderen hebben met eigen formulieren gewerkt.
- Doordat ook de ontheffingen niet of veel te laat afkwamen, zijn een aantal nieuwe tellers niet gestart. Deze ontheffing wordt voor alle zoldertellers door de VZZ bij LNV aangevraagd. Deze ontheffing moet wel elk jaar weer opnieuw worden aangevraagd. Elk object wordt dus aan een specifieke teller gekoppeld. De contacten worden door de teller gelegd en onderhouden in de loop van de tellingjaren. Dit heeft in het verleden al zijn nut bewezen: plannen tot verbouwing of restauratie kwamen daardoor bijtijds ter sprake.

Onderstaand de resultaten van 2008 in vergelijking met voorgaande jaren.

Jaar	Aantal getelde objecten	Waarvan met waargen vleermuizen	Waarvan met <i>alleen</i> verse mest	Gewone grootoorvleermuis	Gewone dwergvleermuis	Baardvleermuis	Laatvlieger	Niet geïdentificeerd	Totaal
2008	44	20	0	112 + †5	1 + †1	1	15	21 + †1	157
2007	20	11	2	163 + †3	†2		2		171
2006	29	14	6	35 + †2	†1	32			70
2005	16	9	6	116 + †21					137

Als we de resultaten van 2008 vergelijken met die van voorgaande jaren, dan zien we ongeveer eenzelfde aantal dieren als in 2007, terwijl het aantal objecten meer dan verdubbeld is. Hiervoor zijn de volgende verklaringen denkbaar:

- In tegenstelling tot wintertellingen hebben we bij de zoldertellingen vaak te maken met groepen vleermuizen. En aangezien deze nogal eens van verblijfplaats wisselen, kan zo'n groep net ergens anders zijn op het moment dat de zolder wordt geteld.
- Ook kunnen dieren zo goed zijn weggekropen dat ze over het hoofd worden gezien. Weliswaar kan verse mest op de vloer hen dan toch verraden, maar deze mestgegevens zijn in 2008 te vaak niet vermeld.
- De objecten worden nog niet elk jaar op hetzelfde moment geteld, wat de vergelijkbaarheid vermindert.

Als gevolg van het bovenstaande en ook wat hierna nog wordt gesteld onder de knelpunten is het beeld van de zoldertellingen niet voldoende betrouwbaar om uitspraken te kunnen doen over het verloop van de aantallen in het algemeen en per soort in het bijzonder.

5.3 Knelpunten

De zoldertellingen hebben nog met de volgende knelpunten te maken.

- Niet in alle regio's zijn (voldoende) zoldertellers actief zijn. De Betuwe, het Rijk van Nijmegen, de Veluwe, de Gelderse Vallei en de Graafschap missen node "duurzame" tellers.
- Er is nog onvoldoende deskundigheid en ervaring binnen het tellerskorps. Daarom moet er voorlopig blijvend aandacht aan training worden besteed.
- De zoldertellingen missen nog een uniform telmodel.
- Nog te veel waarnemingen worden genoteerd als "soort onbekend". Dat is meestal een gevolg van het feit dat de dieren te hoog hingen om te kunnen determineren. Een goede kijker is daarom onmisbaar.
- Kerken waar al enige jaren geen dieren zijn waargenomen worden gemakshalve overgeslagen waardoor geen compleet ontstaat.
- Het komt nog voor dat kerken worden bezocht door zgn. "wildtellers". Dat zijn personen die buiten het gestructureerde netwerk om op eigen houtje, onbekend met de regels, zolders gaan tellen. Dit is vermoedelijk een gevolg van het feit dat het steeds meer bekend worden dat er vleermuizen in kerken (kunnen) hangen. In een concreet geval kwamen de reguliere tellers een week na de wildtelling op dezelfde zolder. De eerder verstoorde vleermuizen waren gevlogen en de mest verwijderd.

6. Afhandeling vleermuismeldingen

6.1 Het netwerk

In de jaren 2003 - 2008 is in samenwerking met de Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG) een netwerk opgezet van personen die meldingen van vleermuisoverlast afhandelen. In 2008 is voorlopig de laatste cursus gegeven voor ca. 25 deelnemers. Met deze laatste groep werd beoogd om de witte vlekken op te vullen in gemeenten waar nog helemaal geen afhandelaren actief waren of waar de situatie kwetsbaar is omdat er slechts 1 afhandelaar actief is.

In totaal zijn 127 personen opgeleid, waarvan er eind 2008 nog 120 actief zijn. De afvallers zijn verhuisd, overleden of zijn afgehaakt. Samen met 8 leden van VleGel die dit werk al eerder deden, handelen nu 128 personen de meldingen af. De provincie Gelderland heeft het project mede financieel ondersteund, waardoor ook per gemeente een batdetector in bruikleen ter beschikking kon worden gesteld.

Idealiter meldt een burger de overlast bij een speciaal daarvoor door elke gemeente aangewezen ambtenaar die daarvoor ook een door het Kenniscentrum Dierplagen (KAD) gegeven cursus heeft gevolgd. De desbetreffende ambtenaar handelt de melding in eerste instantie telefonisch af. Is het nodig, of wenst de melder dat er ter plaatse iemand komt kijken dan wordt een vleermuisdeskundige uit het netwerk naar de melding gestuurd.

Eind 2008 beschikten al 39 van de 55 Gelderse gemeenten over een dergelijk meldpunt. Het streven is om alle Gelderse gemeenten mee te laten doen. Op dit moment wordt bekeken hoe in samenwerking met de Provincie Gelderland ook de laatste groep van niet-deelnemende gemeenten op andere gedachten kunnen worden gebracht.

De vleermuiswerkers uit het netwerk worden gecoacht door de desbetreffende regiocoördinator, ongeacht of zij wel of geen lid zijn van VleGel.

6.2 Startavonden

Elk jaar wordt aan het begin van het seizoen een drietal startavonden gehouden, voor resp. de Achterhoek, het Rivierenland en de Veluwe.

Op deze avonden geeft projectleider Johan Zwanenburg van SLG de stand van zaken in het netwerk weer en toont hij de statistieken van de afhandelingen van het afgelopen jaar.

Het speciale onderwerp van de startavonden in 2008 betrof een presentatie van Hans Hartvelt van VleGel hoe te handelen bij een vleermuis melding. De procedures zijn de laatste jaren nogal veranderd en voor degenen voor wie het al weer wat langer geleden was dat zij de cursus hadden gevolgd, was dit een welkome opfrisser. Uiteraard was er volop gelegenheid om ervaringen uit te wisselen.

Nieuw in 2008 was dat ook de contactpersonen van de Gemeenten waren uitgenodigd. Hoewel slechts een handvol gemeenten gehoor had gegeven aan de oproep werd de wisselwerking met ambtenaren wel op prijs gesteld.

6.3 Rabiësuitbraak in Oosterwolde

Het leek een routine melding die vanuit de meldkamer van de Dierenbescherming Flevoland / Noord-Veluwe op een zaterdagmiddag bij het secretariaat van VleGel binnen kwam. In Oosterwolde, een klein plaatsje bij Elburg, was bij twee spelende peuters van 2 jaar plotseling een vleermuis uit de lucht komen vallen. De vader had het dier in een emmer gestopt. De dichtstbijwonende afhandelaar uit het netwerk (Greetje Dijkman) werd naar de plaats des onheils gedirigeerd. Omdat de peuters nog niet goed konden praten en dus niet konden vertellen wat er was gebeurd werd geen risico genomen en werd het dier (een Laatvlieger) voor onderzoek naar Lelystad gestuurd. Het dier bleek rabide en dus werd voor de kinderen een vaccinatieprogramma gestart. Omdat de ouders al tientallen jaren vleermuizen in huis hadden werd dezelfde avond nog bij het huis gepost en werden 23 uitvliegende laatvliegers geteld. In de weken daarna werden door verschillende dorpsbewoners nog meer vleermuizen

gesignaleerd die zich vreemd gedroegen. Twee andere konden worden veilig gesteld en onderzocht en bleken ook rabide te zijn. Uit een inventarisatieronde van VleGel bleek dat behalve de 3 onderzochte dieren nog 10 andere dieren waren waargenomen met vreemd gedrag, waarvan een aantal door de bewoners eigenhandig was weggewerkt. Er was dus duidelijk sprake van een uitbraak van rabiës. Omdat de vorige uitbraken in Nederland zich zeker 18 jaar geleden afspeelden was dit fenomeen voor de meeste mensen en instanties nieuw. Toen duidelijk werd dat er meer dieren waren besmet vond er koortsachtig overleg plaats tussen allerlei instanties hoe hiermee moest worden omgegaan. Met name de instanties op het gebied op de volksgezondheid waren van mening dat de hele kolonie uitgeroeid moest worden. Maar dit is gelukkig niet gebeurd. Ondanks suggesties en adviezen van o.m. VleGel heeft de Gemeente Oldebroek erg lang gewacht met het informeren van de burgers, wat op zich ook weer heel wat commotie veroorzaakte. VleGel heeft het voornemen om de komende jaren in Oosterwolde onderzoek te doen om te zien of er effecten zijn waar te nemen van de uitbraak in 2008 op de populatie laatvliegers.

Help een vleermuis!

Jens en Lyanne zijn behoorlijk geschrokken van de vleermuis.

FOTO: JANNIENE VAN BOVEN

OOSTERWOLDE - "Mama, mama", klonk het zaterdagochtend onder het keukenraam. Even later roept Lyanne "au, au" geheel overstuurd. De beide moeders 'vliegen' naar buiten en zien hun peuters Lyanne en Jens tegenover elkaar zitten met in hun midden... een vleermuis.

Het diertje krijste maar vloog niet weg. Het was verzwakt. Met tegenwoordigheid van geest wisten de moeders de handen van de kinderen en zagen verder geen verwondingen. De beide éénjarige peuters spreken elkaars taal; na het gebeurde bestond dit uit het imiteren van de vleermuis. "We bleven maar vra-

gen wat is er 'au'? Maar kregen geen duidelijk antwoord," aldus de bezorgde moeder.

Ze wilde het beestje niet meer op de stoep hebben en veegde het beestje in een emmer met dek- sel. De GGD werd gebeld en het

Kinderen mogelijk gebeten door zieke vleermuis

antwoordapparaat ingesproken. 's Avonds kwam mevrouw Greetje Dijkman uit Wezep. Zij is vleermuisdeskundige en lid van de Vleermuiswerkgroep Gelderland. Zij heeft voordichting ge-

ven en het beestje meegenomen. Eenmaal bij de dierenarts heeft het zieke beestje een spuitje gekregen en is weggebracht naar een laboratorium in Lelystad. De moeder van Lyanne: "Bij het zien van een vogel reageerde ze al panisch en de plaats waar het gebeurd is probeert ze te ontwijken. Ze is nogal onder de indruk van het voorval." Maandagochtend kregen de gezinnen het bericht dat de vleermuis ziek was; hij had rabiës. De huisartsen werden ingeschakeld en na overleg krijgen beide kinderen voor de zekerheid een zestal vaccinaties zodat ze beschermd zijn tegen hondsdolheid.

Vleermuizen opsporen

OOSTERWOLDE - Tik, tik, tik een geluid van een ronddraaiende motor en dan... zie je een vleermuis onder de dakpan vandaan komen.

Op een avond, rond de klok van tien, staat Hans Hartvelt, secretaris van de Vleermuiswerkgroep Gelderland, bij de vleermuisbewoonde woning in Oosterwolde. Hij houdt een vleermuisdetector in zijn hand. Dit elektronische apparaatje, ter grootte van een walkman, vangt hoge geluiden op en hierdoor kan de mens de vleermuizen horen. Hij en zijn collega Greetje uit Wezep komen kijken en luisteren om welke vleermuissoort het gaat die hier zijn verblijfplaats heeft. Het blijkt de 'Laatvlieger' te zijn. Hans en de vader van Lyanne tellen 23 volwassen vleermuizen die uit de spouw komen. Naast deze moedervleermuizen schat Hans dat er zeker tien tot vijftien jongen zijn. Hans: "De zestien vleermuissoorten in Nederland zijn beschermd. Dit vanwege een paar minder voorkomende soorten. Omdat de leek het onderscheid niet kent is bescherming noodzakelijk."

De ouders van Lyanne vinden het na het bekend worden van de rabiësbesmette vleermuis onbehaaglijk dat deze beesten bij hen leven. Hans begrijpt de angst en zorg maar kan verder niets doen. De ouders vinden bescherming van hun kroost natuurlijk het allerbelangrijkst. Meer informatie op: www.vleermuis.net.

6.4 Vleermuismeldingen 2008

Als een vleermuiswerker uit het netwerk ter plaatse is geweest maakt hij daar een rapportje van op met zijn bevindingen. Eén exemplaar stuurt hij naar de desbetreffende gemeenteambtenaar (mits de gemeente deelnemer is in het netwerk), één exemplaar stuurt hij op naar SLG en één exemplaar houdt hij zelf. Het exemplaar naar de gemeente dient enerzijds als terugkoppeling, anderzijds kan er sprake zijn van een handhavingsaangelegenheid, voor de uitvoering waarvan de gemeente verantwoordelijk is en niet de vleermuiswerker.

Op basis van de door SLG retour ontvangen en nadien aan VleGel ter beschikking gestelde rapportjes kan een statistiekje worden vervaardigd. Omdat de gemeenteambtenaren hun meldingen (nog) niet aan SLG doorgeven, zijn de niet door vleermuiswerkers opgevolgde meldingen hier niet in begrepen.

De aantallen in 2008:

2008: Aantal meldingen: 97 Aantal betrokken dieren: 1.680

De aantallen in voorgaande jaren:

2007: Aantal meldingen: 98 Aantal betrokken dieren: 1.425

2006: Aantal bezoeken: 78 Aantal betrokken dieren: 1.634

2005: Aantal bezoeken: 60 Aantal betrokken dieren: 822

2004: Aantal bezoeken: 28 Aantal betrokken dieren: 435

2003: Aantal bezoeken: 13 Aantal betrokken dieren: 318

Het aantal afgehandelde meldingen neemt gestaag toe wat uiteraard ook een gevolg is van het feit dat er steeds meer afhandelaren beschikbaar zijn. Vanaf 2007 vormt niet meer het aantal bezoeken, maar het aantal meldingen de basis voor de statistieken. De gegevens vanaf 2007 zijn daardoor niet vergelijkbaar met die van vóór 2007. Een melding kan worden gevolgd door meerdere bezoeken.

Over de relatie tussen de deelname aan het netwerk en het aantal afgehandelde meldingen kan het volgende worden gezegd:

Deelname gemeente aan netwerk vleermuismeldingen	Aantal gemeenten	Aantal afgehandelde meldingen
Neemt deel in netwerk	35	64
Nog niet beslist over deelname	8	7
Buiten netwerk, gemeente heeft wel een eigen meldpunt	6	4 *
Buiten netwerk, gemeente heeft ook geen eigen meldpunt	16	10
Buiten Gelderland		3
Totaal	55	97

* Zonder de gegevens van de gemeenten die deze gegevens niet willen afstaan zoals Doetinchem.

Ongeveer driekwart van de meldingen die worden afgehandeld en worden gerapporteerd is afkomstig uit deelnemende gemeenten. Omdat de belangen van de vleermuizen en de melders voorop staat, worden meldingen uit niet-deelnemende gemeenten doorgaans wel afgehandeld.

Een melding start altijd met telefonisch overleg met de melder. Doorgaans wordt dit gevolgd door een bezoek van de vrijwilliger ter plaatse, maar in sommige gevallen is dit niet nodig en kan de melding telefonisch worden afgehandeld.

Wijze van afhandeling	Aantal meldingen
Telefonisch	18
Bezocht	76
Niet opgegeven	3
Totaal	97

Bij de meldingen in 2008 zijn in totaal 1.680 dieren geteld, verdeeld over de volgende soorten:

Soort vleermuis	2008	2007
Gewone dwergvleermuis	1.521	1.356
Laatvlieger	51	33
Grootoorvleermuis spec	2	12
Rosse vleermuis	1	3
Watervleermuis	1	1
Gewone baardvleermuis	1	-
Soort niet vastgesteld	103	20
Totaal	1.680	1.425

Het is niet verwonderlijk dat de 2 meest algemene en in gebouwen voorkomende soorten ook het meest bij meldingen worden aangetroffen. In een aantal gevallen is de soort niet vastgesteld. Dat kan de volgende oorzaken hebben.

- De melding is niet opgevolgd door een bezoek ter plaatse waarbij de soort kan worden vastgesteld.
- Bij het bezoek worden geen vleermuizen meer aangetroffen. De vleermuizen zijn sinds de melding uit eigen beweging verhuisd of zij zijn verstoord, bijvoorbeeld omdat zij waren aangetroffen bij onderhoudswerkzaamheden.
- De soort kon niet worden vastgesteld omdat het dier niet goed kon worden geobserveerd of omdat de waarnemer twijfelde aan de soort.

De meeste meldingen hebben betrekking op één of meerdere dieren bij het huis zonder dat er sprake is van overlast. Als er wel sprake is van overlast dan gaat het niet zozeer om één bepaalde vorm van overlast zoals uitwerpselen, geluid of stank, maar om vele soorten van overlast.

In/op/bij gebouw, zonder grote overlast	50%
In/op/bij gebouw, overlast genoemd	15%
Geen overlast, belangstelling	15%
Anders	10%
Elders aangetroffen (op straat e.d.)	10%

In veel gevallen hebben melders angst voor vleermuizen of staan zij zelf ronduit negatief tegenover vleermuizen. Interessant is om vast te stellen of het bezoek iets heeft veranderd aan hun houding. Daarom wordt op de formulieren ook de houding van de melder voor en na de melding genoteerd. Helaas worden deze gegevens sinds 2008 niet meer door SLG verwerkt zodat we ook geen inzicht meer in dit aspect hebben.

7. Regionale activiteiten

Vleermuiswerkgroep Gelderland kent een regiostructuur. Het gebied van de provincie is opgedeeld in 15 regio's met aan het hoofd van elke regio een regiocoördinator. Twee leden van het bestuur onderhouden de contacten met de regiocoördinatoren. Inmiddels beschikken 12 van de 15 regio's over een regiocoördinator, waarbij overigens 3 regio's dezelfde coördinator delen.

De resultaten van centraal door VleGel gecoördineerde activiteiten zoals wintertellingen, zometellingen, zoldertellingen en de afhandeling van vleermuismeldingen zijn verwerkt in de respectievelijke hoofdstukken. In onderstaande verslagen komen die activiteiten dan ook alleen naar voren als daar iets bijzonders over valt te melden. Verder gaat het met name over de andere activiteiten.

7.1 Regio Graafschap

Deze regio omvat de gemeenten Bronckhorst, Lochem en Zutphen. In de regio zijn 13 vleermuiswerkers actief, waarvan er 6 lid zijn van VleGel. Regiocoördinator is Rudolf Bohlmeijer.

Leden van de regio's Graafschap en Noordoost Achterhoek zijn drie keer bij elkaar gekomen om gezamenlijk onderzoek te doen. Twee avonden werd in de binnenstad van Zutphen onderzoek gedaan welke soorten daar voorkwamen en op welke locaties. Eén avond was voor "Suyderas revisited".

De binnenstad van Zutphen heeft nog zeer veel oude panden. Dus verwacht werd, dat daar diverse vleermuizen zouden zitten. Op de twee avonden werden de bekende soorten aangetroffen: Gewone dwergvleermuis, Laatvlieger en Watervleermuis. Ook kwamen twee franjestaarten in het vizier. Ook dit was geen verrassing want vorig jaar is twee keer een dode franjestaart opgehaald midden in het centrum. De grootste verrassing was een Rosse vleermuis, die boven een soort tuin bij de vestingmuur foerageerde. Het onderzoek krijgt in 2009 vervolg.

Suyderas revisited leverde geen spectaculaire waarnemingen op. Wat dwergvleermuizen in het huis zelf, maar op het terrein was er weinig leven te bespeuren.

7.2 Regio Noordoost Achterhoek

Deze regio omvat de gemeenten Berkelland en Oost-Gelre. In de regio zijn 7 vleermuiswerkers actief, waarvan er 3 lid zijn van VleGel. Waarnemend regiocoördinator is Rudolf Bohlmeijer.

In 2008 zijn voor deze regio geen aparte activiteiten georganiseerd. Vleermuiswerkers in deze regio konden desgewenst deelnemen aan de activiteiten van de Regio Graafschap.

7.3 Regio Achterhoek Centraal

Deze regio omvat de gemeenten Aalten, Doetinchem, Doesburg, Montferland, Oude IJsselstreek en Winterwijk. In de regio zijn 23 vleermuiswerkers actief, waarvan er 9 lid zijn van VleGel. Regiocoördinator is Henriette van der Loo.

Het klapstuk in 2008 was de NCRV tv uitzending: natuur in de stad: Doetinchem. Hierbij konden enkele van onze vleermuisactiviteiten getoond worden: de jaarlijkse telling van de zeer grote gewone dwergvleermuisenkolonie op de Zandstraat. Dit jaar voor de 10^e keer.

Uiteraard werden er weer diverse klachten afgehandeld: 12 in totaal. Opmerkelijk was de gevonden Baardvleermuis uit de kern van Zeddum. Ook bijzonder was de aan een ouderwetse vliegenvanger gevangen Gewone dwergvleermuis. Eveneens bijzonder was de in november gemelde Rosse vleermuis die reeds dagenlang aan een boom hing, langs een weg in het buitengebied.

Er werd een vleermuisinventarisatie van één avond van de oude beukenlaan gepland in Stilli Wald, (Wehl), dat helaas door het zoveelste onweer deze zomer voortijdig moest worden afgebroken. Diverse leden hebben geholpen bij het vangen van vleermuizen om de soorten in enkele gebieden in de Achterhoek, op aanvraag van de eigenaren, goed in kaart te kunnen brengen. Hierbij kwam tot onze

grote vreugde twee maal de zeldzame Brandt's vleermuis in de netten terecht: 1 mannetje en 1 vrouwtje.

Er zijn 2 lezingen met excursie gehouden: 14 mei 2008 bij de Slangenburgh voor de stichting Heerlijkheid Slangenburgh (> 50 belangstellenden) en 8 september in Terwolde voor Vrouwen van nu (ongeveer 20 deelnemers).

Tenslotte werd er weer meegewerkt aan het opleiden van IVN-gidsen waarbij ook de vleermuizen duidelijk in beeld werden gebracht.

7.4 Regio Liemers

Deze regio omvat de gemeenten Duiven, Rijnwaarden, Westervoort en Zevenaar. In de regio zijn 6 vleermuiswerkers actief, waarvan er 4 lid zijn van VleGel. Regiocoördinator is Hans Berg.

Door de regio is enthousiast meegewerkt aan verschillende door de vereniging georganiseerde activiteiten. Met betrekking tot de zoldertellingen kan worden opgemerkt dat het team is uitgebreid met 3 nieuwe enthousiaste kerkzoldertellers. In 2008 hebben zij deelgenomen aan de tellingen en daarmee kennis genomen van de aanpak, zodat zij later eigen kerken kunnen krijgen om te tellen.

7.5 Regio Rijk van Nijmegen

Deze regio omvat de gemeenten Groesbeek, Heumen, Millingen aan de Rijn, Nijmegen, Wijchen en Ubbergen. In de regio zijn 19 vleermuiswerkers actief, waarvan er 10 lid zijn van VleGel. Regiocoördinator is: Nanne Nauta.

Op vrijdag 31 juni is een vleermuisexcursie gehouden met een natuurontdekkersgroep voor kinderen uit Nijmegen. De excursie vond plaats in park Brakkenstein met rond de 30 kinderen. Helaas moesten we halverwege stoppen vanwege hevig onweer.

In de Zondagskrant voor Nijmegen e.o. heeft een artikel gestaan over de afhandeling van vleermuis meldingen met een oproep voor mensen die actief zouden kunnen zijn in rivierenland.

Op zondag 26 oktober is een vleermuislezing gegeven bij de groengroep van de Limos. Vooral bedoeld voor mensen uit de buurt van het park (met de daarin gelegen bunkers waar vleermuizen overwinteren).

7.6 Regio Land van Maas en Waal

Deze regio omvat de gemeenten Beuningen, Druten en West Maas en Waal. In de regio zijn 6 vleermuiswerkers actief; geen van hen is lid van VleGel. De functie van regiocoördinator is vacant.

Geen bijdrage in verband met het ontbreken van een regiocoördinator.

7.7 Regio Oost-Betuwe

Deze regio omvat de gemeenten Lingewaard, Nederbetuwe en Overbetuwe. In de regio zijn 8 vleermuiswerkers actief, waarvan er 3 lid zijn van VleGel. De functie van regiocoördinator is vacant.

Geen bijdrage in verband met het ontbreken van een regiocoördinator.

7.8 Regio West-Betuwe

Deze regio omvat de gemeenten Buren, Culemborg, Geldermalsen, Lingewaard, Maasdriel, Neerijnen, Tiel en Zaltbommel. In de regio zijn 20 vleermuiswerkers actief, waarvan er 6 lid zijn van VleGel. Annelies Koopman heeft in 2008 de functie van regiocoördinator overgenomen van Gerard Zijlema.

Behalve het tellen van de vleermuizen in de 2 bekende winterverblijven zijn er in deze regio in het jaar 2008 geen andere activiteiten uitgevoerd.

7.9 Regio Noord-Veluwe

Deze regio omvat de gemeenten Elburg, Epe, Heerde, Hattem en Oldebroek. In de regio zijn 9 vleermuiswerkers actief, waarvan er 4 lid zijn van VleGel. Regiocoördinator is Frans Bosch.

Het systeem van klachtenafhandeling werkt nog niet optimaal. In de gemeente Epe zijn twee klachten geweest die ons beide via een andere weg dan het gemeentelijk meldpunt bereikt hebben. Uit Wapenveld (gemeente Heerde) kwam een melding van een grote kolonie gewonde dwergvleermuizen, die met succes afgehandeld kon worden. In de gemeente Oldebroek ontstond enige onrust over rabide laatvliegers. Hierover wordt elders in dit verslag bericht.

In Wezep is een excursie georganiseerd waaraan vier personen deelnamen. Daarnaast is een kerk geïnspecteerd op vleermuizen, nadat er een dode laatvlieger gevonden was.

Aan de wintertellingen, de zoldertelling en een jaarlijkse kolonietelling werd door enkele mensen in wisselende samenstellingen deelgenomen.

In Epe zijn enkele vleermuiskasten opgehangen op een begraafplaats. Er zijn al vleermuizen in aange troffen, maar de soort is nog niet vastgesteld.

7.10 Regio Apeldoorn

Deze regio omvat de gemeenten Apeldoorn en Voorst. In de regio zijn 13 vleermuiswerkers actief, waarvan er 8 lid zijn van VleGel. Regiocoördinator is Ruud Kaal.

In 2008 hebben Ruud Kaal en Jan Mannak 15 vleermuiskasten gemaakt van sloophout en deze op 4 juli 2008 in de buurt van de ruïnekelder Nieuw Milligen, nadat toestemming is verkregen van de eigenaar van de kelder, de Firma Veritex. Voor de aangrenzende terreinen van SBB kregen we eveneens toestemming. Binnen 3 weken zat de eerste vleermuis al in één van de kasten, 't Was weliswaar geen Bechsteins' vleermuis maar zo snel een grootoorvleermuis in een van de kasten, stemt to tevredenheid.

Bij SBB hebben we een aanvraag gedaan voor de aanschaf van houtbetonkasten, maar deze aanvraag is niet gehonoreerd. We zullen nu via het bestuur van VleGel proberen om hiervoor een subsidie te verkrijgen.

John van Heiningen en Jan Mannak hebben op woensdag 23 juli een vleermuisavond verzorgd tijdens een kamp van de WILDzoekers in het Woldhuis te Apeldoorn. Het publiek bestond uit kinderen van 8 tot 12 jaar en hun begeleiders. Het eerste deel van de avond bestond uit een lezing over vleermuizen, waarbij de vragen maar bleven komen; de kinderen waren duidelijk erg geïnteresseerd. Hierna konden we naar buiten om vleermuizen te gaan "spotten". De groep had van de VZZ vijf batdetectors geleend en die konden goed gebruikt worden, want bij de nabijgelegen vijver waren vooral de watervleermuizen erg actief. Al met al een zeer geslaagde avond, wat ook bleek uit het verzoek van de begeleiders of we in 2009 weer terug willen komen. En dat doen we graag !

7.11 Regio IJsselstreek

Deze regio omvat de gemeenten Brummen en Rheden. In de regio zijn 14 vleermuiswerkers actief, waarvan er 13 lid zijn van VleGel. Waarnemend regiocoördinator is Rudolf Bohlmeijer.

In 2008 konden vleermuiswerkers in deze regio desgewenst ook deelnemen aan de activiteiten van de Regio Graafschap.

7.12 Regio Arnhem

De regio omvat eigenlijk de gemeenten Arnhem en Rozendaal, maar in de praktijk sluiten vleermuiswerkers die wonen in Velp (gemeente Rheden) zich bij Arnhem aan en niet bij de regio IJsselstreek waartoe zij officieel behoren. Op deze wijze telt de regio circa 25 vleermuiswerkers. Regiocoördinator is Gerhard Glas, medeorganisatoren zijn Marc van der Valk, Tjeerd Kooij en Dirk van Pijkeren.

Gestart werd met een bijeenkomst op 21 april, waarvoor ook vleermuiswerkers van de aangrenzende regio's Liemers en Oost-Betuwe werden uitgenodigd. Op deze bijeenkomst met 11 deelnemers zijn met veel enthousiasme plannen voor het seizoen gemaakt. Daarvan is met name een drietal excursies gerealiseerd, waarbij met positief resultaat is gezocht naar meervleermuizen boven de Rijn tussen Arnhem en Oosterbeek. De resultaten zijn door Dirk van Pijkeren vastgelegd in een prima verslag, dat daarmee een bijdrage is van regio Arnhem aan het meervleermuisproject dat in 2008 in Gelderland is uitgevoerd (zie ook hoofdstuk 1.4).

Een ander plan was hervatting van de tellingen van rosse vleermuizen in Sonsbeek, maar hiervoor bleek zich vervolgens toch niemand aan te melden. Van de plannen voor het inventariseren van (kerk-)zolders en het bekijken van zwermgedrag en eventueel vangen met mistnetten bij enkele ijskelders is om verschillende redenen weinig terecht gekomen. Individueel hebben diverse leden wel meldingen en klachten afgehandeld, maar omdat de gemeente Arnhem niet meedoet met het netwerk wordt met de ingezonden afhandelingsformulieren door de SLG niets gedaan (zie ook hoofdstuk 6.1) en blijft de totale inspanning in Arnhem onbekend.

Op 20 oktober werd een bijeenkomst georganiseerd om terug te kijken op het voorbije seizoen. Hieraan namen zes personen deel, waaronder drie nieuwe vleermuiswerkers die via de SLG-cursus in 2008 kennis hebben gemaakt met het vleermuiswerk (zie ook hoofdstuk 6.1).

Ook in 2008 nam Gerhard Glas deel aan de bijeenkomsten van de Klankbordgroep Natuur en Milieu Arnhem. Langs deze weg werd aan de KNNV-afdeling Arnhem informatie verstrekt over vleermuizen in het gebied Meinerswijk, onder meer op grond van bovengenoemde meervleermuisexcursies. De KNNV-afdeling heeft deze informatie gebruikt in een ingediende zienswijze over de begrenzing van Natura2000-gebied Gelderse Poort, waarin op grond van vele flora- en faunagegevens gegevens is bepleit dat ook Meinerswijk, Stadsblokken en Bakenhof tot dit Natura2000-gebied zouden moeten behoren.

Eind 2008 is contact geweest met de Rosendaelse Golfclub die graag meer wil weten over de vleermuizen op hun terrein. Een inventarisatie van dit terrein zou een regioactiviteit in 2009 kunnen worden. Hopelijk zal in 2009 ook meer terecht komen van andere activiteiten, zoals hierboven vermeld.

7.13 Regio Renkum

Deze regio omvat alleen de gemeente Renkum. In de regio zijn 7 vleermuiswerkers actief, waarvan er 6 lid zijn van VleGel. Regiocoördinator is Hans Huitema.

We begonnen zoals gewoonlijk met een gezamenlijk overleg in het voorjaar om elkaar te inspireren

met ervaringen en ideeën voor het actieve seizoen. Er is (zoals gewoonlijk) veel meer op de planning terecht gekomen dan dat we uiteindelijk daadwerkelijk hebben uitgevoerd maar we hadden er zin in.

Juist voordat grote groepen vleermuispotters waren gemobiliseerd voor het traceren van meervleermuizen bij Arnhem stuitte we – bij toeval - op een groep in Oosterbeek. Daar hebben we op een warme zomeravond met koffie en koek op het dak van de zeer gastvrije bewoners uitvliegende dieren geprobeerd te tellen. Er vlogen tientallen dieren uit meerdere gebouwen in de omgeving. Zeer de moeite

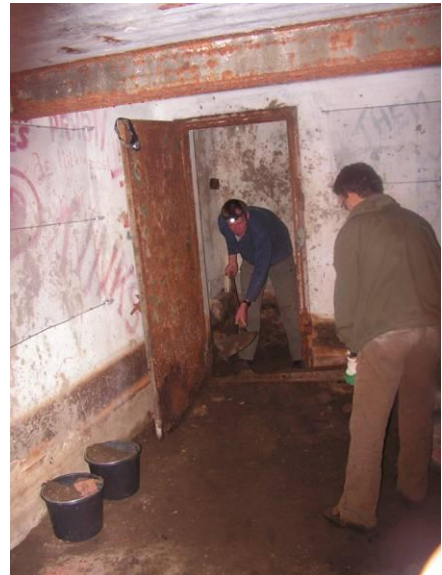
waard om in 2009 verder te volgen.

In Oosterbeek stuiten we op een ochtend op zwermdende laatvliegers. Daar bleek een groep van bijna 70 dieren te huizen op een zolderruimte zonder dat de bewoners er ooit iets van gemerkt hadden.

Begin juni kwam een melding van een vondst van vleermuizen in een keukenkastje in Doorwerth. Daar bleken drie volwassen dieren en vijftien jongen via een gat uit de spouwmuur gekropen te zijn. We hebben de moeder en jongen via de rollaag in de buitenmuur weer in de muur gestopt. Die zelfde avond vlogen er 60 dieren uit.

Gewapend met (video)camera en nachtkijker hebben we fraaie opnames gemaakt van roepende rosse vleermuizen op landgoed Kernhem bij Ede. Volgende jaar hopen we dichterbij huis enkele fraaie beelden te schieten.

Begin oktober hebben we vele kubieke meters puin uit de kelder bij Hoog Oorsprong gekruid en twee bakken met water geplaatst als tijdelijke maatregelen om deze kelder voor vleermuizen geschikter te maken. Het Gelders Landschap heeft plannen deze kelder in 2009 grondig te gaan restaureren en heeft ons gevraagd om vleermuisvriendelijke adviezen te geven. Bij de eerste telling bleken er 3 grootoorvleermuizen te hangen terwijl dat in de tien jaren daarvoor nooit meer dan 1 geweest was.

Voorlopige plannen voor 2009:

- Zolderonderzoek;
- Vinden van de franjestaarten van Doorwerth;
- Video-opnames maken van vleermuizen in Doorwerth;
- Meervleermuizen lokaliseren in Oosterbeek;
- Bekende verblijfplaatsen bezoeken.

7.14 Regio Gelderse Vallei

Deze regio omvat de gemeenten Barneveld, Ede, Nijkerk, Scherpenzeel en Wageningen. In de regio zijn 12 vleermuiswerkers actief, waarvan er 10 lid zijn van VleGel. Regiocoördinator is Hans Hartvelt.

In 2008 is het aantal leden woonachtig in deze regio met 3 uitgebreid, waarvan er 2 afkomstig zijn van de cursus Afhandeling Vleermuismeldingen.

Qua activiteiten is alles zo'n beetje zijn gangetje gegaan. We hebben meegedaan met alle provinciebrede activiteiten zoals wintertellingen, zomertellingen, zoldertellingen en de afhandeling van vleermuismeldingen.

Elk jaar verzorgen wij in samenwerking met het Natuurcentrum Veluwe een drietal voorlichtingsavonden. Helaas moesten dit jaar twee van de drie geplande avonden worden geannuleerd wegens te weinig belangstelling.

Naar aanleiding van een oproep van SLG in de lokale pers voor extra vrijwilligers om vleermuismeldingen af te handelen hebben we maar liefst 2x een interview gegeven voor het lokale radiostation Ede FM.

Vermeldenswaard is dat wij zijn benaderd om te adviseren m.b.t. een nieuw te bouwen winterverblijf in het buitengebied van Lunteren. Een bewoner wil dit verblijf op zijn terrein gaan aanleggen in de sloopstream van de landschapsontwikkeling rond de Lunterse Beek, waaraan zijn terrein grenst. Hij heeft inmiddels (in de zomerperiode) een drietal winterverblijven bezocht om een idee te krijgen van de bouwkundige constructies. Wij hebben in de buurt van zijn terrein een vleermuisinventarisatie gehouden, waarbij we gelukkigerwijs enkele grootoren tegen kwamen. Dit zijn vaak de pioniers van nieuwe winterverblijven. De verwachting is dat de Provincie Gelderland 75% van de investeringen voor haar rekening zal nemen.

Tenslotte zijn we actief geweest met vleermuisbescherming, meestal door een rol te spelen in planologische procedures.

Dank zij onze inspanningen heeft het Veenselaantje in de nieuwe clustervoorziening Het Nieuwe Landgoed in Ede de bestemming natuurgebied gekregen waardoor de zes hier voorkomende soorten vleermuizen hopelijk wat beter zijn beschermd. Verder zal VleGel worden betrokken bij het landschapsplan voor het Nieuwe Landgoed.

Ook hebben we de AID ingeschakeld toen bleek dat een aannemer bezig was om op het ENKA-terrein in Ede enkele waterpartijen dicht te gooien, die door vleermuizen als foerageergebied worden gebruikt. De inspecteur van de AID heeft de werkzaamheden onmiddellijk stilgelegd totdat compenserende maatregelen (graven van nieuwe poelen) zouden zijn geëffectueerd.

Door omwonenden werden wij geattendeerd op de voorgenomen kap van monumentale bomen langs de spoorlijn Utrecht - Arnhem i.v.m. grondsanering. Onderzoek ter plaatse wees uit dat zich in de bomen geen verblijfplaatsen bevonden maar dat het terrein wel intensief door tenminste 10 laatvliegers werd gebruikt als foerageergebied waardoor het leek alsof zij uit de bomen kwamen. Omdat het foerageergebied wel door de kap gevaar liep hebben wij contact opgenomen met de NS dat tot gevolg had dat de saneringswerkzaamheden met behoud van zoveel mogelijk vegetatie zijn uitgevoerd.

Wij hebben de aandacht van de Gemeente Ede gevraagd voor de plannen voor renovatie van De Born in Bennekom. Een aantal jaren geleden hebben wij hier een vleermuis melding afgehandeld en toen bleken er op de enorme zolder vleermuizen rond te vliegen. Naar aanleiding hiervan werden wij uitgenodigd om onze zienswijze op een hoorzitting toe te lichten.

Bewoners van de Van Heutzlaan in Ede, alsmede de juridische afdeling van de Gemeente Ede hebben ons gevraagd nog eens onze ervaringen op papier te zetten m.b.t. de afhandeling van een vleermuis melding waarbij een kraamgroep in één van de woningen werd gevonden. Na het verlaten van de woning steken de vleermuizen de straat over naar een bosplantsoen waar het Leger des Heils een kerkgebouw met bijgebouwen wil bouwen. De omwonenden zijn tegen het vervangen van groen door steen. Met de Gemeente Ede is tenslotte overleg gevoerd over het plaatsen van verlichting langs de verdubbelde N224, een weg die door vleermuizen als vliegroute wordt gebruikt.

7.15 Regio VeluweRandmeer

Deze regio omvat de gemeenten Ermelo, Harderwijk, Nunspeet en Putten. In de regio zijn 9 vleermuiswerkers actief, waarvan er 4 lid zijn van VleGel. Regiocoördinator is Max Ferwerda.

Vanuit deze regio zijn twee bijzonderheden te melden met betrekking tot het afhandelen van vleermuis meldingen:

- Rob Nijman heeft een lezing gehouden voor de dierenambulance.
- Dagblad De Stentor heeft een artikel gewijd aan de werkzaamheden onder de titel "Onbekend maakt vleermuizen onbemind".

Verspreiding

Dit jaarverslag wordt als volgt verspreid:

- Naar alle leden van VleGel met een e-mail adres -> per e-mail.
- Naar alle leden van VleGel zonder e-mail adres -> geprint per post.
- Naar de twee landelijke zoogdier- / vleermuisorganisaties: Zoogdierverseniging VZZ en VLEN (beide per e-mail)
- Naar een beperkt aantal relaties die te kennen hebben gegeven het jaarverslag te willen ontvangen.

Alle overige belangstellenden kunnen het jaarverslag bij het secretariaat opvragen waarna het als digitaal bestand per e-mail zal worden toegezonden.